

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: **«Програми структурно-управлінської та технічної модернізації
Сухопутних військ Збройних Сил України»**

Виконав студент II курсу, групи ЗМНб-21
Спеціальності 256 Національна безпека (за
окремими сферами забезпечення і видами
діяльності)
Бойчак Дмитро Сергійович

Керівник – кандидат політичних наук, доцент
Жовтенко Тарас Григорович
Рецензент – кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології та соціології Рівненського
державного гуманітарного університету
Крет Роман Михайлович

Острог – 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	9
1.1 Структурно-управлінська трансформація, що відбулась у Сухопутних військах Збройних Сил України за часи незалежності	9
1.2 Досвід країн НАТО у розробці технологічної та структурної модернізації військ	15
<i>Висновки до розділу I</i>	20
РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК	22
2.1 Процес створення СВ незалежної української держави, основні проблеми та процес модернізації	22
2.2 Початок реформування СВ в умовах гібридної війни	27
<i>Висновки до розділу II</i>	35
РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТЕХНІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК	338
3.1 Основні проблеми технічної модернізації сухопутних військ та скорочення запасів надлишкових озброєнь та військової техніки.....	38
3.2 Фінансова неспроможність проведення масштабної технологічної модернізації та розробки нових зразків озброєння та військової техніки	40
3.3 Програми підвищення обороноздатності держави та задоволення невідкладних потреб Збройних Сил України.....	47
<i>Висновки до розділу III</i>	53
ВИСНОВКИ.....	558
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ.....	69

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСУ	– автоматизована система управління
АТО	– анти-терористична операція
БМ	– бойова машина
БММ	– броньована машина медична
БМП	– бойова машина піхоти
БРДМ	– бойова розвідувально-дозорна машина
БРЕМ	– броньована ремонтно-евакуаційна машина
БТР	– бронетранспортер
ЖЦ	– життєвий цикл
ЗСУ	– Збройні Сили України
НАТО	– з англ. NATO (North Atlantic Treaty Organization)
НДР	– науково-дослідна робота
ОВТ	– озброєння та військова техніка
ОК	– оперативне командування
ООС	– операція об'єднаних сил
ОПК	– оборонно-промисловий комплекс
ППО	– протиповітряна оборона
ПТРК	– протитанкові ракетні комплекси
РСЗВ	– реактивні системи залпового вогню
САУ	– самохідна артилерійська установка
СВ	– Сухопутні війська
ССО	– Сили спеціальних операцій
ТГр	– тактична група
ТрО	– територіальна оборона
ТТВ	– тактико-технічні вимоги
УТС	– учбово-тренувальний стенд

ВСТУП

Постановка проблеми. Сухопутні війська є ключовою ланкою в системі забезпечення національної безпеки від загроз воєнного характеру. Адже за своїм призначенням та обсягом покладених на них завдань вони відіграють вирішальну роль у виконанні Збройними Силами своїх функцій як у мирний, так і у воєнний час. Для того щоби суспільство почувало себе надійно захищеним від збройних загроз, українське військо повинно підтримувати динамічні темпи розвитку, постійно вдосконалюватись та проходити своєчасну модернізацію відповідно до вимог часу. Реальним відображенням ефективності проведення такої роботи в збройних силах стануть лише результати службово-бойового застосування сил та військ в умовах реального бою. Разом з цим, виявити проблеми, яке вже відчувало українське військо та прогнозувати ті, з якими воно ще може зіткнутися під час проведення структурно-управлінської та технічної модернізації, окреслити перспективи його подальшого розвитку та надати рекомендації щодо вдосконалення цих процесів, нам видається можливим не тільки безпосередньо на полі бою, але й на підставі науково-обґрунтованих результатів дослідження означеної проблематики. Сухопутні війська становили переважну більшість серед військових частин, що виконували бойові завдання в зоні анти-терористичної операції та операції об'єднаних сил, нині вони несуть на собі основний тягар українсько-російської війни. Саме тому наше дослідження набуває виключної актуальності, адже розуміння тих процесів структурно-управлінської та технічної модернізації Сухопутних військ які відбулись до початку збройної агресії проти України у 2014 р. може пролити світло на причини уможливлення порушення територіальної цілісності нашої держави. А також надати можливості досягнути масштаб змін які відбулися в Сухопутних військах та Збройних Силах України загалом після 2014 р. Саме ці зміни перетворили українське військо на боєздатну силу та посприяли набуттю

готовності та спроможності дати відсіч збройній агресії російської федерації проти України на початку 2022 р.

Стан наукової розробки проблеми. Аналіз останніх досліджень свідчить, що у вітчизняному науковому дискурсі активно здійснюється інформаційне забезпечення та супровід розробок озброєнь та військової техніки в інтересах оборонно-промислового комплексу. Пропонуються рішення задля підтримки належного технічного стану зразків ОВТ під час експлуатації, подовження ресурсу основних одиниць ОВТ СВ. Українські науковці приділяють значну увагу розробці методів та критеріїв якісного та кількісного оцінювання технічного стану ОВТ. Пріоритетними питаннями також є підготовка кадрів особового складу СВ, пов'язані з цим проблеми оснащення сучасними навчально-тренувальними засобами. Прослідковуються тенденції до частішої ревізії підходів щодо розвитку форм і способів застосування підрозділів СВ, що зумовлені об'єктивними динамічними змінами безпекового середовища в нашому регіоні.

Натомість, вчені країн-членів НАТО приділяють пильну увагу проблемам інтенсифікації розробок, що сприятимуть оснащенню військ озброєннями та військовою технікою нового покоління. Західні науковці пропонують підвищувати бойовий потенціал військ на основі передових досягнень мікроелектроніки, роботизації, новітніх засобів зв'язку та інформаційних технологій.

Саме тому, не зважаючи на наявність вітчизняних праць присвячених проблемам розвитку системи управління Сухопутних військ та модернізації зразків озброєння та військової техніки, що знаходяться у них на озброєнні, визначені в нашій роботі дослідницькі питання потребують подальшого ретельного вивчення. Адже проблеми взаємозв'язку структурно-управлінської та технічної модернізації СВ ЗСУ не знайшли адекватного комплексного висвітлення в науковій літературі. Разом з цим, перспективи подальшої

модернізації СВ наразі пов'язані насамперед з переходом на стандарти НАТО, що відкриває перед нашим військом широкий спектр нових можливостей, а також зумовлює необхідність у виробленні нових підходів щодо процесу модернізації СВ та досягнення ними стандартів НАТО.

Мета дослідження. Дослідити проблеми та визначити перспективи структурно-управлінської та технічної модернізації СВ ЗСУ, надати науково-обґрунтовані рекомендації щодо їх подальшого розвитку.

Завдання дослідження:

- проаналізувати наявну літературу й джерельну базу за обраною темою та встановити рівень вивченості означеної проблематики;
- простежити структурно-управлінські трансформації в СВ та встановити закономірності їх перебігу;
- дослідити результати та визначити перспективні напрямки технічної модернізації СВ.

Об'єкт дослідження. Проблеми та перспективи розвитку СВ ЗСУ.

Предмет дослідження. Структурно-управлінська та технічна модернізація СВ ЗСУ.

Хронологічні та географічні рамки. Хронологічна рамка дослідження становить період з 2005 по 2022 р. Вона обумовлена наявністю інформації та даних щодо визначеної теми у відкритих джерелах та можливістю вільного доступу до неї. Географічна рамка дослідження охоплює території України в межах її конституційно закріплених кордонів.

Джерельна база та методи дослідження. Основу джерельної бази нашого дослідження складають нормативні акти (закони і підзаконні акти) – наприклад, Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [40]; офіційні документи органів державної влади (укази, рішення, постанови) – наприклад, Указ Президента України від 15.11.2000 № 1237/2000 «Про хід виконання у 1997-2000 роках Державної програми будівництва та розвитку

Збройних Сил України на період до 2005 року» [43] та Указ Президента України від 28.07.2000 № 927/2000 «Про Державну програму реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року» [42], Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017 «Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 року» [39], Указ Президента України від 17.09.2021 № 473/2021 «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [45]; та документи довгострокового планування (концепції, доктрини, стратегії) – наприклад, Воєнна доктрина України від 24.09.2015 № 555/2015 [41], Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України від 14 березня 2016 року № 92/2016 [38] та інші.

З метою досягнення визначеної мети та виконання поставлених завдань в нашій роботі були використані відповідні якісні та кількісні методи досліджень. Так, методом контент-аналізу ми послуговувались під час збору необхідної для проведення дослідження інформації, опрацювання джерельної бази нашого дослідження та інтерпретації отриманих даних. Метод порівняльного аналізу був використаний нами для співставлення державних цільових програм розвитку Збройних Сил України, їх результатів, з метою виокремлення характерних ознак для відповідних періодів модернізації Сухопутних військ. Метод статистичного аналізу став нам у нагоді під час візуалізації кількісних показників розвитку та модернізації озброєння та військової техніки Сухопутних військ.

Практичне значення отриманих результатів. Наше дослідження носить прикладний характер, тому вироблення пропозицій та розробка рекомендацій стануть невід’ємною частиною нашої роботи. Сформульовані нами висновки можуть бути використані суб’єктами забезпечення національної безпеки, дослідницькими та аналітичними установами що здійснюють наукову підтримку їх діяльності, в процесі розробки та імплементації державних цільових програм, спрямованих на структурно-управлінську та технічну модернізацію Сухопутних військ. Наше дослідження може виявитись корисним також і для викладачів,

студентів, курсантів, представників підприємств оборонно-промислового комплексу і всіх, хто цікавиться проблемами розвитку та модернізації Сухопутних військ.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, основної частини (яка містить три розділи з обов'язковими висновками до кожного розділу), висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Структурно-управлінські трансформації, що відбулись у Сухопутних військах Збройних Сил України за часи незалежності

Характерною рисою розвитку сучасної воєнної науки в Україні є зростання дослідницького інтересу до проблематики військового будівництва, розвитку видів, родів військ (сил) Збройних Сил України. До цього спричинила як теперішня військово-політична ситуація в державі, яка веде війну, так і потреба дослідження процесу історичного розвитку військової організації незалежної України загалом. Прикладом таких досліджень є праці Воробйова Г. [21], Попко С. [37], Фролова С. [53], Машталіра В. [34] та інші публічно захищені на відкритих засіданнях спеціалізованих вчених. Виходячи із цього, варто зазначити, що сучасний період військового будівництва вимагає конкретного, доказового та об'єктивного вивчення досвіду структурно-управлінської та технічної модернізації військ і сил.

Для простеження структурно-управлінських трансформацій, що відбулись у Сухопутних військах Збройних Сил України за часи незалежності надзвичайно важливим є власне історичний аспект цього питання. Ретроспективний аналіз розвитку СВ може дати розуміння теоретичної складової процесів модернізації їх управлінської структури. Дослідженням історії розвитку Сухопутних військ активно займаються такі вчені: Ткачук П., Попко С., Харчук А., Слободянюк М., Слюсаренко А., Соляр І., Куцька О., Муравський О. По справжньому ґрунтовною монографією, в якій можна простежити трансформації управлінської структури СВ є «Нарис історії Сухопутних військ Збройних Сил України (1991–2021)».

Автори монографії приходять до висновків про те, що структура СВ, успадкована Україною в 1991 р. після розпаду СРСР, була громіздкою. Склад та дислокація частин і з'єднань не відповідали потребам України як суверенної держави, а їхнє утримання виходило далеко поза межі фінансової спроможності держави. Заходи, реалізовані упродовж 1991–1996 рр., полягали насамперед у створенні нормативно-правових засад функціонування СВ як складової частини

ЗСУ. Характерними рисами другого етапу розбудови СВ ЗСУ 1997–2004 рр. стали спроби радикального реформування, які проходили на тлі хронічно недостатнього фінансування. Ухвалення у 2004–2005 рр. нового політичного курсу, спрямованого на вступ до НАТО та Європейського Союзу, призвело до серйозних змін у Збройних Силах. Скорочується термін строкової військової служби, починається підготовка до переведення ЗСУ на контрактну основу. Однак плани створення невеликої армії, яка б була інтегрована у безпекову політику НАТО, були відкинута із приходом до влади проросійських політичних сил у 2009 р. Згорання низки заходів з реорганізації СВ, зниження інтенсивності бойової підготовки призвели до того, що на початок 2014 р. стан бойової готовності з'єднань і військових частин СВ був критично низьким. Початок у лютому 2014 р. неоголошеної війни російської федерації проти України став, на думку авторів монографії, своєрідною межею, яка поділила історію нашої країни і її Сухопутних військ на довоєнний і воєнний періоди [32, С. 244–246].

Важливими з теоретико-методологічного погляду є пропозиції Баталюка В. щодо вдосконалення інструментарію обґрунтування раціональної структури органів військового управління ЗС України з урахуванням досвіду реформування Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, керівних документів та поглядів щодо перспективної структури системи управління ЗС України. Вчений детально аналізує існуючу методичну базу, з використанням методів структуризації цілей та кластерного аналізу [1].

Однією з найважливіших науково-прикладних проблем пов'язаних із досягненням необхідного рівня боєздатності з'єднань СВ Думанський Ю., Середенко М. та Яковлев М. вважають проблему бойовою підготовки. Вони пропонують застосовувати змістовний та структурний підходи для удосконалення системи бойової підготовки СВ ЗСУ. Змістовний підхід передбачає відпрацювання нових програм бойової підготовки основних підрозділів військових частин, професійної підготовки офіцерського, сержантського (старшинського) складу СВ ЗСУ. Структурний підхід полягає в налагодженні взаємодії між такими елементами системи бойової підготовки як

управління, матеріально-технічне забезпечення, навчально-виховні заходи та морально-психологічне забезпечення [26, С. 217, 218].

Пропонують авторський метод визначення базового бойового складу оперативного угруповання військ Нікітенко А. та Пащенко О. Проведений науковцями аналіз свідчить, що на теперішній час існуючий науково-методичний апарат щодо обґрунтування раціонального бойового складу оперативного угруповання військ потребує удосконалення. Запропонований авторами метод включає такі основні етапи:

- введення вихідних даних;
- визначення сил та засобів противника;
- розрахунок коефіцієнтів зниження ефективності застосування зразків озброєння та військової техніки;
- розрахунок ефективності вогневого ураження власних військ та противника;
- визначення базового складу сил та засобів оперативного угруповання військ [33, С. 205–206].

Вивченню зарубіжного досвіду розбудови управлінської структури СВ посприяло ознайомлення із працями Слюсаренко А. Він зокрема досліджує процес створення, бойового використання та розвитку підрозділів сил спеціальних операцій СВ ФРН, їх залучення до антитерористичних операцій та протидії іррегулярним збройним формуванням в Югославії та Афганістані. Вивчає походження спецпідрозділів, їх структуру, тактику, озброєння, особливості відбору та підготовки особового складу [48].

Враховуючи специфіку нашого дослідження, варто зауважити, що найбільш вагомий внесок в розробку науково-методологічних основ формування тактико-технічних вимог до зразків озброєння та військової техніки для СВ ЗСУ внесли саме вітчизняні науковці.

Надзвичайно важливими є погляди на загальну структуру науково-методологічного апарату формування програм розвитку СВ ЗСУ таких знаних українських науковців як Одноролов І., Чепков І., Борохвостов І. Вони

стверджують, що сучасний стан системи планування розвитку ОВТ у СВ ЗСУ характеризується такими чинниками:

- наявністю невеликої кількості розрізнених методик, адаптованих до умов України, які дають можливість формувати лише окремі завдання у процесі формування ОВТ;
- переважанням експертних процедур під час прийняття рішень про початок розробки зразків ОВТ або їх закупівлі (модернізації) для потреб СВ;
- морально застарілою та неузгодженою інформаційно-аналітичною системою підтримання планування розвитку ОВТ;
- низьким рівнем фінансування розвитку ОВТ, що унеможливорює комплексне та повноцінне дотримання принципів програмно-цільового планування [35].

Аналізу проблем що впливають на науково-технічний супровід дослідно-конструкторських робіт з розроблення та модернізації ОВТ СВ та можливим шляхам їх вирішення приділяє значну увагу у свої роботах Сус С. Науковець виляє такі основні проблеми наукового супроводу:

- нездатність (небажання) головних виконавців дослідно-конструкторських робіт відтворити кооперацію підприємств для розроблення та виготовлення основних зразків бронетанкового озброєння і техніки;
- відсутність можливості закупівлі невеликих партій броньованого проти кульового прокату вітчизняного виробництва через небажання Державного концерну «Укроборонпром» та підприємств приватного сектору прийняти участь у створення запасів броньованого прокату;
- відсутність виробництва вітчизняних двигунів військового призначення;
- відсутність вітчизняних фотодетекторів для створення приладів нічного бачення для озброєння та військової техніки;
- відсутність малотоннажного виробництва порохів та вибухових речовин;

- відсутність замкнутого циклу виробництва боєприпасів для стрілецького та артилерійського озброєння у тому числі 155-мм артилерійських пострілів;
- відсутня випробувальна база для розроблення та виробництва боєприпасів;
- відсутність окремих типів боєприпасів (зокрема бронебійних патронів і снарядів) обмежує якість проведення попередніх і державних випробувань;
- відсутність полігонної бази (станцій супроводження, телеметричної апаратури, системи аварійного підриву ракет, мішеневої обстановки) для проведення пусків ракет на велику дальність [49, С. 125–126].

Необхідність вибудовувати логічну ієрархічну структуру, що пов'язувала б Воєнну доктрину України з конкретними оборонними технологіями та зразками ОВТ аргументує Зубков А. Він пропонує робити це покладаючись на теорію складних систем, яка передбачає формування комплексного показника ефективності спільно з вектором обмежень. Для українських реалій науковець пропонує методологію вироблення тактико-технічних вимог до разків ОВТ, за якої окремі складові комплексного показника ефективності переносяться в розряд обмежень [28, С. 64–65].

Побудові системи підтримки прийняття рішень як складової автоматизованої системи управління СВ ЗСУ з використанням онтологічного підходу присвячені праці Ткачука П., Литвина В. та Лучука Є. Автори описують процес побудови бази знань та математичних моделей окремих задач, для розв'язування яких призначена АСУ. Вони вважають, що використання інформаційного простору в системі управління СВ для забезпечення органів управління всіх рівнів інформацією про противника, свої війська, місцевість та умови, у яких проводиться бойова операція, дасть можливість прискорити процес обробки інформації та прийняття рішень. Запропонована авторами модель інформаційного простору може слугувати базою для створення прикладного програмного забезпечення АСУ для СВ [52, С. 43–46].

Аналізу напрямків застосування навігаційних технологій у сухопутних військах, приділяє значну увагу у своїх працях Корольов В. Створення комплексних навігаційних систем, використання фотограмметричних комплексів спостереження в бойових машинах на основі навігаційної інформації, використання системи управління вогнем окремих БМ в єдиній АСУ підрозділом на основі навігаційної інформації, вчений вважає найбільш перспективними напрямки наукових досліджень щодо технічної модернізації СВ [29, С. 9–16].

Обґрунтування тактико-технічних характеристик для розроблення перспективних зразків і подальшої модернізації вітчизняних бронетранспортерів знаходимо в працях Русіла П., Будяна Р., Калініна О., Костюка В., Варванця Ю. Науковці здійснили оцінку рівня технічної досконалості найкращих сучасних зразків бронетранспортерів колісною формулою 8×8 , яка обґрунтовує тактико-технічні характеристики для модернізації та розроблення перспективних зразків. Порівняльний аналіз рівня технічної досконалості свідчить про те, що вітчизняні бронетранспортери БТР-4 «Ладья» і БТР-3Е1 займають провідне місце серед перспективних зразків, які знаходяться в серійному виробництві і на озброєнні армій передових країн світу [46].

Актуальність дослідження питань про шляхи та результати технічної модернізації СВ вже тривалий час визначається недостатністю державних видатків та хронічним недофінансуванням державних програм.

Прибічником цієї тези можна вважати, Чепкова І. Він констатує, що, станом на 2010 р., боєздатність 70-90% зразків ОВТ СВ можна вважати «непевною». Причиною цього стало продовження їх експлуатації на підставі рішень про продовження призначених показників ресурсу і терміну служби, що мав місце в ЗСУ на той час, без врахування прогнозів зміни їх технічного стану та боєздатності. Науковець рекомендував розробити концепцію управління та підтримки технічного стану й боєздатності під час експлуатації комплексів ОВТ на стадіях життєвого циклу, розробити сукупність оцінок якісних і кількісних оцінок технічного стану ОВТ, моделі та алгоритми його прогнозування [54, С. 5–8].

З огляду на такі фінансово-економічні умови, Дацко О. наголошує на тому, що до числа найважливіших напрямів діяльності у військово-технічній сфері

відносяться послуги з ремонту і модернізації зразків ОВТ в рамках військово-технічного співробітництва з іноземними державами. Цей вид послуг може давати відчутний економічний ефект для держави-постачальника таких послуг. При цьому модернізація тих або інших зразків ОВТ нерідко проводиться одночасно як на користь іноземного замовника даного виду послуг, так і в цілях вирішення задач технічного оснащення власних збройних сил досконалішими зразками ОВТ. Управління життєвими циклами складних зразків ОВТ, що модернізуються, можливо тільки в єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій. Інформаційно-методичні елементи в цьому процесі управління, пов'язані з військово-економічними аспектами, повинні сприяти формуванню і реалізації більш обґрунтованих рішень по раціональному використуванню ресурсів, що залучаються, при модернізації зразків ОВТ. На думку автора, одним з шляхів зниження сумарних витрат (і як наслідок ціни модернізованого зразка ОВТ) при проведенні робіт по модернізації зразків ОВТ може стати впровадження CALS-технології. Суть концепції CALS полягає в безперервному інформаційному забезпеченні учасників процесів життєвого циклу зразка ОВТ даними про виріб і зводиться до створення єдиної інтегрованої моделі виробу. Ця модель супроводжує виріб впродовж всього життєвого циклу, вона повинна містити всю інформацію про виріб, а саме: проектну, виробничу та експлуатаційну інформацію, а також інформацію по модернізації [23, С. 57].

1.2 Досвід країн НАТО у розробці технологічної та структурної модернізації військ

В контексті нашої роботи необхідно вивчати також і досвід країн-членів НАТО. Важливими для його вивчення є результати роботи Бурої Е. щодо планування ключових напрямків воєнного будівництва Північноатлантичного союзу. Вчена визначає такі загальні принципи системи колективної безпеки:

- політична солідарність держав-членів організації;
- розвиток взаємовигідного міжнародного співробітництва;

- пропорційний розподіл між союзниками завдань і витрат, визнання взаємних зобов'язань;
- колективна діяльність по утриманню збройних сил, достатніх для забезпечення безпеки Альянсу.

В країнах-членах НАТО у процесі планування заходів воєнного будівництва враховується вплив діючих об'єктивних факторів світового розвитку, у тому числі зміна військово-політичної обстановки у світі й кризових регіонах, демографічні й екологічні процеси, можливості об'єднаних збройних сил НАТО щодо вирішення завдань забезпечення коаліційної безпеки, загальні тенденції розвитку оборонних технологій, а також економічні можливості окремих держав-членів Альянсу. Такий підхід дозволяє забезпечити оптимальне використання колективних і національних ресурсів, що надаються для цілей оборони [20, С. 51].

Тенденції розвитку стрілецької зброї країнах-членах НАТО вивчають Гончарук А., Оленів В., Шлапак В., Дідик В., Кондратенко О. У працях вчених простежується думка про те, що, з метою підвищення можливостей окремого військовослужбовця при виконанні ним бойових завдань, існує необхідність проводити широкі експериментально-теоретичні випробування у галузі стрілецької зброї. Вони приходять до висновків про те, що розвиток індивідуальних комплексів стрілецької зброї здійснюється в напрямку підвищення їхньої живучості, вогневої потужності та щільності вогню, збільшення точності та кучності стрільби, підвищення вражаючої дії боєприпасів, зниження масогабаритних характеристик, простоти в обслуговуванні та зручності при експлуатації. Основними напрямками розвитку стрілецької зброї та засобів ближнього бою, як елементів бойового екіпірування солдата, на їх думку є: підвищення потужності дії стрілецького озброєння при одночасному збереженні або зниженні маси зброї шляхом модернізації пострілів; шляхом модернізації або збільшення калібру пострілів; удосконалення

прицільних пристроїв з метою збільшення ситуаційної поінформованості бійця та забезпечення зручності застосування; розробка універсальної стрілецької зброї зі змінними стволами та елементами, що забезпечують виконання різнотипних бойових завдань з метою досягнення принципово нового рівня бойової ефективності, захищеності та автономності дій військовослужбовця на полі бою за рахунок оснащення його бойовими і допоміжними системами нового покоління, інтегрованими в єдиний комплекс [22, С. 151–152].

Сучасні шляхи розвитку систем управління сухопутними військами на прикладі СВ США досліджують Кучеренко Ю. та Гузько О. Враховуючи розвиток теорії і практики застосування міжвидових підрозділів збройних сил, дослідники вважають, що основу функціонування перспективних систем з управління військами та зброєю міжвидових угруповань будуть складати різноманітні інформаційні засоби, розвідувально-ударні комплекси і системи різного призначення, які забезпечать контроль за обстановкою у районі проведення операції, комплексне застосування бойових засобів та розподіл між ними бойових задач у реальному масштабі часу або виконання бойових завдань самостійно у відриві від основних сил контингенту [31, С. 73].

Дослідженням елементів системи управління ЖЦ оборонної продукції в державах-членах НАТО займається Булка В. На його думку, найбільший науковий інтерес представляє вивчення усієї системи стандартів, що складають NATO Life Cycle Management Document Framework: стандарти щодо управління вартістю (ALCCP), якістю (AQAP, AEP, AFAP), придбанням (AAP-20, AACP, AEDP-1), ризиком (ARAMP), стандарти з конфігураційного менеджменту (ACMP), інтегрованої логістичної підтримки (ALP-10, AUIDP-1, ADMP), управління оперативним середовищем (AECTP, AEP), утилізаційного менеджменту (STANAG 4597) та їх адаптація для національних потреб з урахуванням усталеної практики підприємств оборонно-промислового

комплексу України та нормативних напрацювань в галузі стандартизації ОВТ [19, С. 49].

Визначенню потреб СВ у наземних роботизованих комплексах приділяють значну увагу у свої працях Купріненко О., Мочерад В., Загребельний С. та Слюсаренко О. Автори стверджують, що впровадження у військову сферу новітніх технологій розширює можливості сучасних систем озброєння та обумовлює зміни характеру загроз, форм і способів ведення збройної боротьби. Обмеженість ресурсів для симетричного протистояння збройній агресії Росії проти України, з одного боку, та реальні можливості використання новітніх технологій при формуванні асиметричного потенціалу протидії, з іншого, обумовлюють нагальну необхідність розроблення наземних роботизованих комплексів для потреб СВ ЗСУ. Вони розглядають проблемні питання, пов'язані з проведенням воєнно-наукових досліджень з визначення потреб та доцільності в розробленні (закупівлі) новітніх зразків наземних роботизованих комплексів. На їхню думку, невирішеність цих питань загострює протиріччя між розробниками наземних роботизованих комплексів та замовником (Сухопутними військами). З метою удосконалення механізму визначення потреби з наземних роботизованих комплексів науковці пропонують підхід, сутність якого полягає у дотриманні принципу єдності трьох категорій: необхідності, можливості та доцільності створення новітніх зразків наземних роботизованих комплексів. Реалізація зазначеного підходу дозволить формувати оперативно-тактичні вимоги до наземних роботизованих комплексів «не відірваних» від реальних потреб, науково-технічних та виробничо-економічних можливостей [30].

Обґрунтовують доцільність застосування системної методології передбачення під час вирішення питань забезпечення військ та сил ОВТ Борохвостов В. та Рябець О. Вони аналізують наявну методологічну базу з проведення наукових досліджень і доводять, що для досягнення результатів, що

ставляться за мету НДР, та якісного вирішення поставлених у неї питань, може бути використана так звана, відносно «молода», системна методологія передбачення, модифікована та вдосконалена з урахуванням специфічних питань оснащення ЗС України новітніми (модернізованими) зразками ОВТ, що вирішуються в НДР [18, С. 46].

Проблеми збалансованості та перспективи розвитку системи озброєння СВ ЗСУ перебувають в центрі уваги Середенка М. та Єфімова Г. Вони пропонують сучасні підходи до вирішення проблем подолання відставання ЗСУ від армій найбільш розвинутих держав світу в розвитку засобів збройної боротьби. Вчені вважають, що для скорішого зменшення різниці в рівні технічної модернізації СВ ЗСУ та армій провідних країн світу необхідно розробляти не просто окремі зразки ОВТ а створювати готові функціональні системи (цілі сімейства різних за класом зразків ОВТ), які на рівні з засобами ураження будуть мати відповідні засоби бойового забезпечення з розвідки, зв'язку, АСУ, комплексного захисту та ін. Такий підхід дасть можливість більш повно використати закладені в кожному зразку озброєння потенційні можливості протидії противнику. Для усунення розбалансованості існуючої системи озброєння СВ ЗСУ необхідно провести комплекс випробувань з формування перспективного обліку системи озброєння СВ та уточнення комплектів ОВТ [47, С. 50]

Про перспективні напрями реалізації військово-технічної політики України на сучасному етапі та в найближчому майбутньому дізнаємося з праць Павловського І. Він розглядає тенденції розвитку засобів збройної боротьби на загальносвітовому рівні та на рівні провідних у військовому відношенні країн світу. Автор виділяє нові тенденції, що будуть застосовані для створення ОВТ найближчого майбутнього:

- інтелектуалізація засобів ведення збройної боротьби: створення і масове використання роботизованих, автономних та дистанційно керованих зразків та систем ОВТ;

- розробка та застосування ОВТ, заснованих на нетрадиційних (у тому числі нелетальних) принципах дії.

На думку вченого, надзвичайно важливого значення для вивчення ОВТ набуває теорія довгострокового техніко-економічного розвитку. У цій теорії було запроваджено в науковий обіг поняття «технологічний уклад», яким зараз користуються вчені у великій кількості країн світу. Технологічний уклад характеризується єдиним технічним рівнем виробництв, пов'язаних вертикальними та горизонтальними потоками однорідних ресурсів, що базуються на спільних ресурсах робочої сили та спільному науково-технічному потенціалі. Зараз передові країни світу вступають у шостий технологічний уклад, ключовим фактором якого вчені бачать нанотехнології, клітинні технології та методи генної інженерії, виникнення альтернативної енергетики (воднева енергетика, використання енергії вітру, сонця тощо). Поки що не повністю визначені характер війн та облік армій, які будуть характерні для шостого технологічного укладу. Однак, обрис окремих зразків ОВТ та систем ОВТ з використанням новітніх технологій вже розпочав визначатися [36, С. 31–32].

Висновки до розділу I

Аналіз останніх досліджень свідчить, що у вітчизняному науковому дискурсі активно здійснюється інформаційне забезпечення та супровід розробок озброєнь та військової техніки в інтересах оборонно-промислового комплексу. Пропонуються рішення задля підтримки належного технічного стану зразків ОВТ під час експлуатації, подовження ресурсу основних одиниць ОВТ СВ. Українські науковці приділяють значну увагу розробці методів та критеріїв якісного та кількісного оцінювання технічного стану ОВТ. Пріоритетними питаннями також є підготовка кадрів особового складу СВ, пов'язані з цим проблеми оснащення сучасними навчально-тренувальними засобами. Прослідковуються тенденції до частої ревізії підходів щодо розвитку форм і

способів застосування підрозділів СВ, що зумовлені об'єктивними динамічними змінами безпекового середовища в нашому регіоні.

Натомість, зарубіжні вчені та вітчизняні науковці, які досліджують досвід країн-членів НАТО, приділяють серйозну увагу проблемам інтенсифікації розробок, що сприятимуть оснащенню військ озброєннями та військовою технікою нового покоління. Західні науковці пропонують підвищувати бойовий потенціал військ на основі передових досягнень мікроелектроніки, роботизації, новітніх засобів зв'язку та інформаційних технологій.

Саме тому, не зважаючи на наявність вітчизняних праць присвячених проблемам розвитку системи управління Сухопутних військ та модернізації зразків озброєння та військової техніки, що знаходяться у них на озброєнні, визначені в нашій роботі дослідницькі питання потребують подальшого ретельного вивчення. Адже проблеми взаємозв'язку структурно-управлінської та технічної модернізації СВ ЗСУ не знайшли адекватного комплексного висвітлення в науковій літературі. Разом з цим, перспективи подальшої модернізації СВ наразі пов'язані насамперед з переходом на стандарти НАТО, що відкриває перед нашим військом широкий спектр нових можливостей, а також зумовлює необхідність у виробленні нових підходів щодо процесу модернізації СВ та досягнення ними стандартів НАТО.

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ СТРУКТУРНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

2.1 Процес створення СВ незалежної української держави, основні проблеми та процес модернізації

Від здобуття Україною незалежності процес розбудови Сухопутних військ наштовхнувся на низку суттєвих проблем, без вирішення яких подальший розвиток війська був неможливим.

Певно найбільш болісною для військових стала проблема необхідності скорочення особового складу. Тогочасне українське військо, яке було «успадковане» від радянського союзу було надміру велике і не відповідало обсягу військових завдань які стояли перед молодою українською державою, у якої не було мілітаристських амбіцій світового панування. Українська держава була фінансово неспроможна утримувати гігантське військо в умовах економічної кризи початку 1990 р. Ще одним непростим питанням стала міграція військовослужбовців, викликана розпадом радянської держави. На фоні таких проблем було необхідно терміново створювати нову командно-організаційну структуру Сухопутних військ.

Упродовж 1991–1994 рр. СВ існували у вигляді Прикарпатського та Одеського військового округів. Київський військовий округ було розформовано у 1992 р. Відсутність власного командування СВ вкрай негативно відбилася на стані цього найбільшого та найпотужнішого виду ЗСУ. З метою вирішення цієї проблеми військово-політичне керівництво держави запровадило окрему посаду: заступника Міністра оборони України – командувача Сухопутних військ. Тогочасний апарат командувача СВ, у порівнянні з іншими видами збройних сил, не давав можливості здійснювати керівництво ефективно, тому в 1996 р. в структурі ЗСУ було створене окреме Командування Сухопутних військ. Перші кроки щодо реформування СВ в Україні стосувалися найвищих структурних ланок – було прийняте рішення про відмову від радянської структурної організації СВ, яка складалася з загальновійськових і танкових армій. Їх

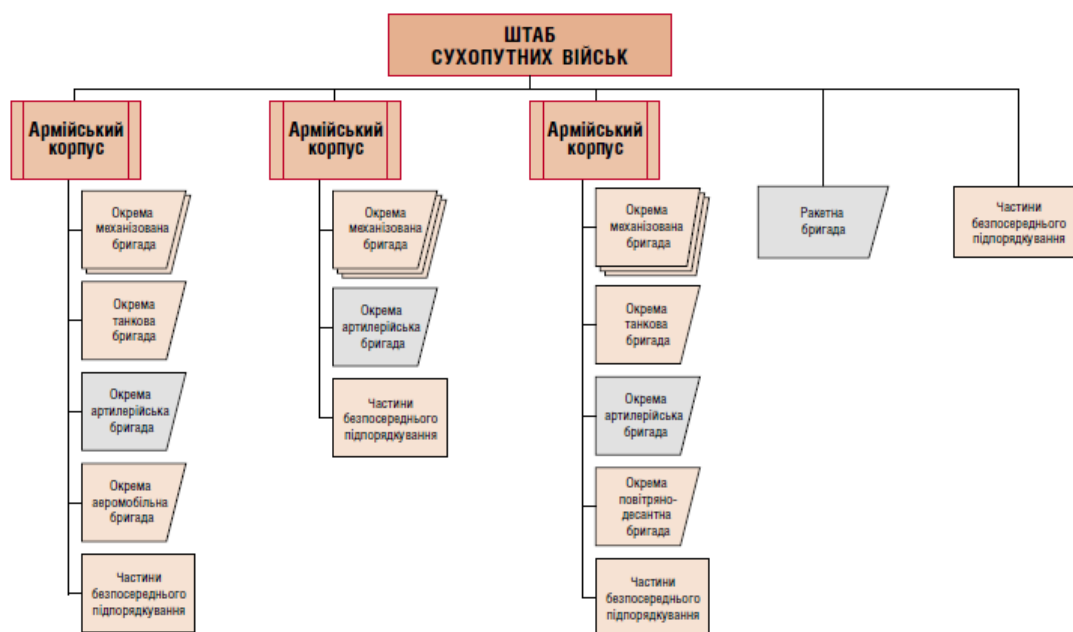
вирішили переформатовати в компактніші та краще керовані армійські корпуси, які в свою чергу складалися з мобільніших, у порівнянні із радянськими мотострілецькими й танковими дивізіями, структурних одиниць – механізованих і танкових бригад. Станом на кінець 1996 р. процес утворення СВ незалежної української держави можна вважати завершеним, в їхньому складі на той час було два військових округи та сім армійських корпусів [32, С. 40–44].

У 1997 р. відбулось перше кардинальне реформування Сухопутних військ у відповідності з «Державною програмою реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2005 р.» [42]. Основна увага в цій програмі була приділена збільшенню питомої ваги бойових з'єднань та частин за рахунок оптимізації їх співвідношення зі структурами забезпечення. У цій програмі СВ визначались найчисельнішим видом ЗСУ та становили їх основу, за призначенням та обсягами покладених завдань СВ мали відігравати вирішальну роль у відбитті можливої агресії проти України. На командування СВ покладалися завдання щодо формування, підготовки та відправки резервів, а також безпосереднього керівництва територіальною обороною. На нашу думку, найбільш знаковим елементом структурно-управлінської модернізації СВ у цій програмі став перехід від дивізійно-полкової структури до бригадно-батальйонної. Такий перехід мав посприяти підвищенню мобільності та автономності з'єднань та частин СВ і збільшити їх вогневу та ударну силу. Структурними одиницями управління СВ ставали оперативні командування, які прийшли на зміну військовим округам радянського взірця. Перехід на систему оперативних командувань дозволив більш раціонально розподілити територію України у воєнно-адміністративному відношенні, що підвищило ефективність управління та забезпечення військ. У відповідності до таких планів у 1998 р. були створені Західне (модернізоване з Прикарпатського військового округу), Південне (модернізоване з Одеського військового округу) та Північне (модернізоване з Північного оперативно-територіального командування) оперативні командування. У 2001 р. було прийняте ще одне важливе структурно-управлінське рішення, яке полягало у перетворенні Командування СВ на

Головне командування Сухопутних військ Збройних Сил України. Ще одним нововведенням яке варте уваги стало утворення на базі 8-го армійського корпусу нового Корпусу швидкого реагування СВ [32, С. 85–86]. До 2005 року вдалося створити підґрунтя для подальшої структурно-управлінської модернізації СВ, однак, через зміни в політичному керівництві держави, вектор розвитку СВ було принципово змінено шляхом прийняття оновлених програм розвитку ЗСУ.

Відповідно до поставлених новим керівництвом завдань, Головне командування Сухопутних військ було переформатоване в Командування СВ у 2005 р. Надалі передбачалась його трансформація в Штаб Сухопутних військ у складі генерального штабу Збройних Сил України до 2015 р., пізніше цей термін було скорочено до 2011 р. (рис. 2.1.)

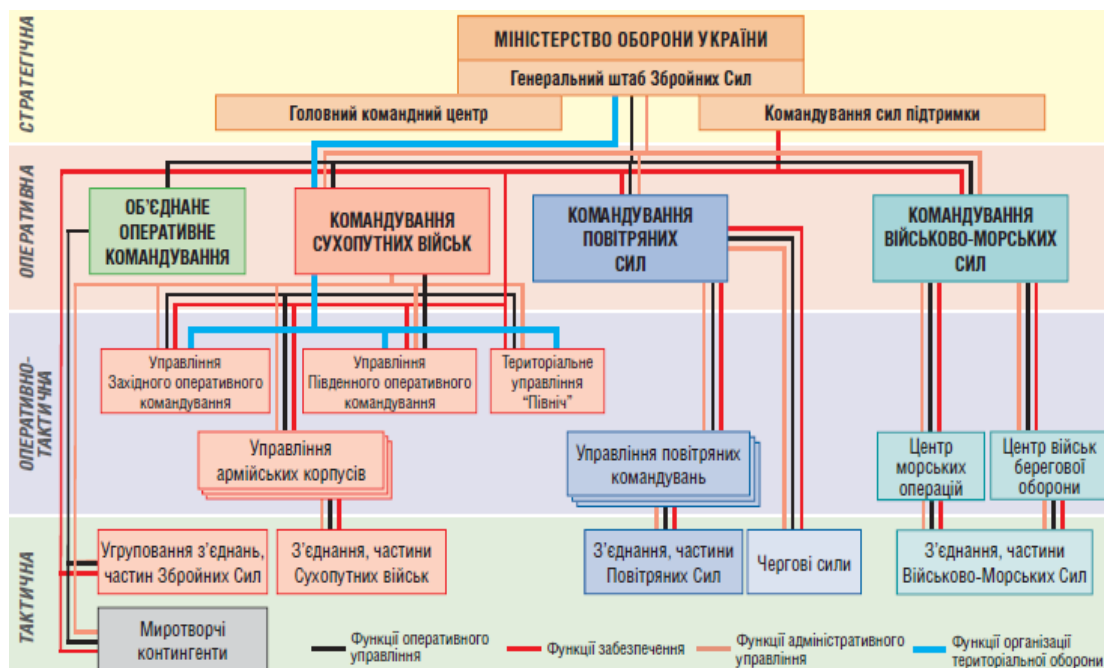
Рис. 2.1. Перспективна організаційна структура управління СВ згідно Державної програми розвитку ЗСУ на 2006 – 2011 рр.

З трьох оперативних командувань залишилось лише два – Західне та Південне. Північне ж оперативне командування у 2004 р. перетворили на Територіальне управління «Північ». Державною програмою розвитку Збройних Сил України на 2006–2011 рр. [25] було передбачене розформування двох оперативних командувань (Західного та Південного) та їх трансформація у

Територіальні управління «Захід» та «Південь» у доповнення до вже існуючого на той час Територіального управління «Північ» (рис. 2.2.).

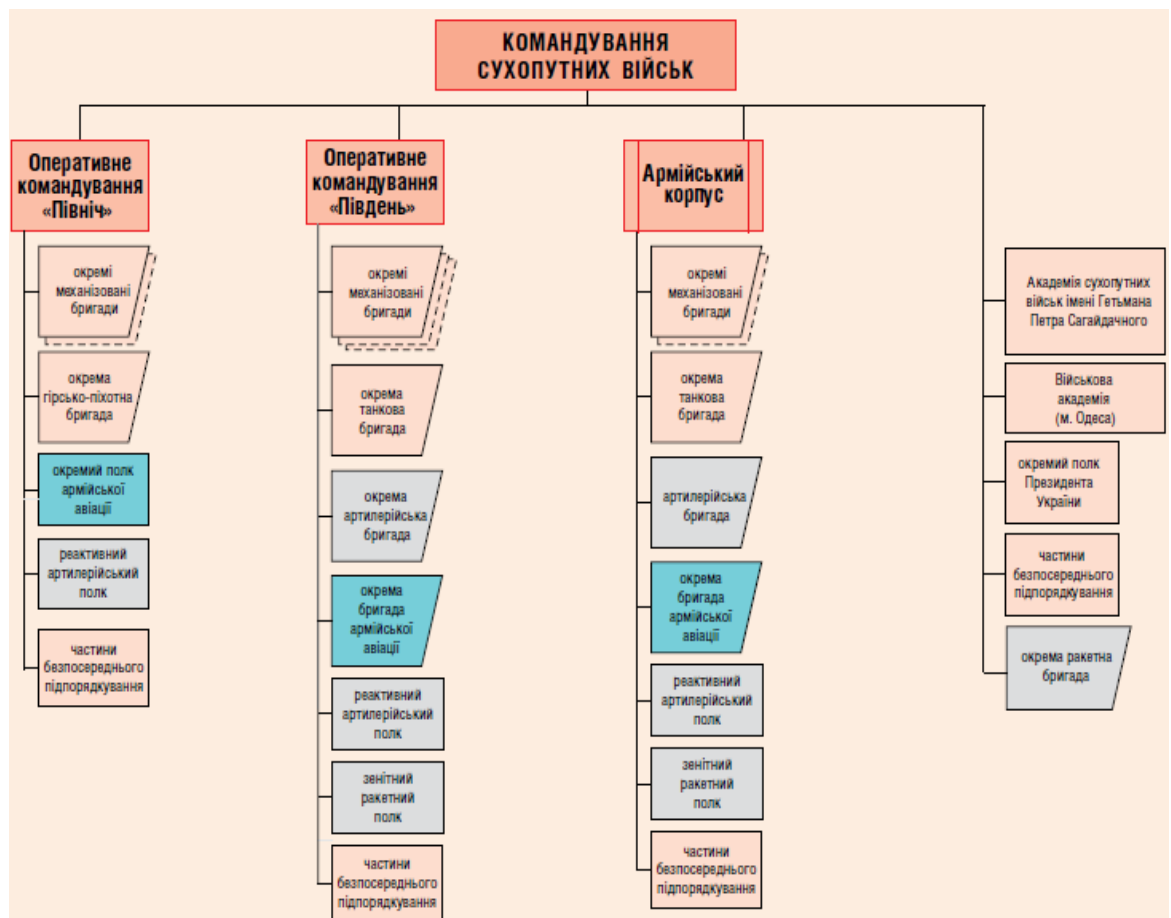
Рис. 2.2. Структура органів військового управління ЗСУ станом на 2007 р.

У 2007 р., Сили спеціальних операцій виокремились у самостійний рід військ, керівництво яким було покладене на Управління ССО. Всі формування спеціального призначення, які раніше знаходилися у складі СВ, були передані до цього нового роду військ і перестали бути складовою СВ. Згідно перспективних планів розвитку СВ, від 2008 р. Командування СВ мало трансформуватися у Штаб Сухопутних Військ, який мав увійти до Генерального штабу ЗСУ. Функції оперативного керівництва сухопутними військами мали перейти до Об'єднаного оперативного командування [32, С. 122, 131]. Одним з основних пріоритетів, в контексті управлінської модернізації, було визначено професіоналізацію армії шляхом набору особового складу служби за контрактом. Особлива увага була приділена створенню професійного сержантського корпусу, який мав стати головною рушійною силою подальшої професіоналізації Збройних Сил. З цією метою у складі СВ було запроваджено Центр підготовки сержантів Збройних Сил України [32, С. 134]. Виконання другої державної програми яка регламентувала розвиток ЗСУ впродовж шести років завершилось у 2011 р.

Військовим керівництвом команди Януковича впродовж 2011 р. були призупинені: формування Штабів видів ЗСУ, розформування Західного та Південного оперативних командувань. Управління сухопутними військами було знов покладене на Командування СВ. Ці процеси свідчать не тільки про призупинення реформ команди Ющенка, але й про певний «відкат» процесів структурно-управлінської модернізації СВ. Тогочасне військово-політичне керівництво реалізовувало заходи щодо структурно-управлінської модернізації СВ в рамках Державної комплексної програми реформування і розвитку Збройних Сил України на 2012–2017 рр. [44]. Територіальне управління «Північ» було розформоване і на його місці постали Оперативні командування «Північ» та «Південь» (рис. 2.3.).

Рис. 2.3. Управлінська структура СВ станом на кінець 2013 р.

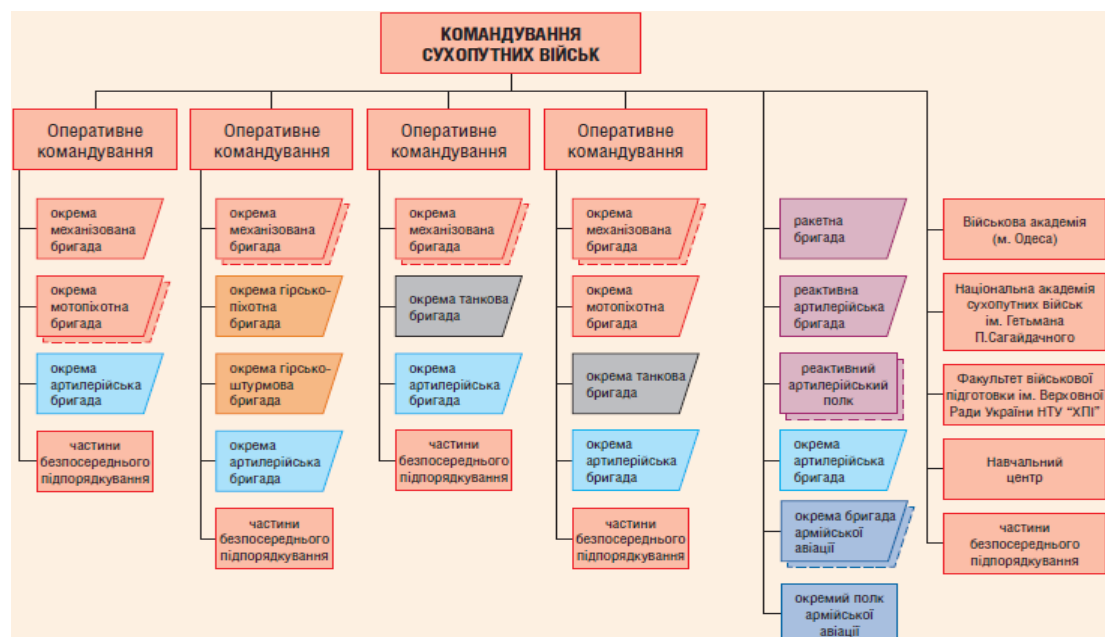
Відбулися зміни і в організаційно-штатній структурі окремих механізованих бригад. Високомобільні десантні війська були виведені з підпорядкування Командування СВ і передані до безпосереднього підпорядкування Генеральному штабу ЗСУ. Було утворено з'єднання нового для СВ типу – гірсько-піхотна бригада. Сама програма вступила в дію 2 вересня 2013 р., однак її реалізації не судилося тривати довго.

2.2 Початок реформування СВ в умовах гібридної війни

В результаті вищезазначеного «реформування» Збройних Сил проросійським військово-політичним керівництвом української держави, СВ перед обличчям російської збройної постали ослабленими та знекровленими. Нове військово-політичне керівництво було змушене задіяти всі можливі резерви для організації опору агресії у 2014р. Було прийняте рішення відмобілізувати батальйони ТрО. Вони не призначалися для ведення регулярних бойових дій, тому мали на озброєнні переважно легку стрілецьку зброю. Ці підрозділи були використані для підтримки регулярних бригад СВ. Таким чином ефективність їх застосування підвищувалась, а рівень втрат у бойових зіткненнях знижувався.

Відбулися суттєві зміни й в організаційній структурі СВ (рис. 2.4.).

Рис. 2.4. Управлінська структура СВ станом на кінець 2014 р.

Замість двох старих оперативних командувань («Північ» та «Південь») було утворено чотири нових: Оперативне командування «Захід» (більшість адміністративної території та особового складу перейняло від колишнього ОК «Північ» м. Рівне), Оперативне командування «Північ» (нове ОК, утворене на базі розформованого управління 8-го армійського корпусу м. Чернігів), Оперативне командування «Схід» (було утворене на базі колишнього ОК «Південь» з центром у м. Дніпро), Оперативне командування «Південь» (вдруге сформоване у м. Одеса).

Для безпосереднього ведення бойових дій проти російських військ і сепаратистів у межах АТО утворили окреме Командування сил АТО, яке згодом було перетворене на Командування сил операції Об'єднаних сил. Завдання з відсічі агресору вимагали збільшення чисельності військових з'єднань та формування нових бригад СВ. При створенні нових бригад колишні окремі батальйони ТрО були переформатовані в окремі мотопіхотні батальйони, і в подальшому включені до складу бригад. З досвіду бойових дій в зоні АТО стало зрозумілим, що й артилерійські бригади повинні мати мотопіхотні підрозділи для захисту артилерії від ДРГ та інших мобільних загонів ворога, які могли прорватися в тил. З цих причин до складу артилерійських бригад почали включати по одному мотопіхотному батальйону [32, С. 176, 184].

Механізовані і танкові частини та підрозділи СВ у перші місяці АТО на Сході України взяли на себе основний тягар ведення бойових дій. Саме вони склали основу угруповання сил АТО на території Донецької та Луганської областей. Тоді, для виконання завдань з штатних з'єднань, частин і підрозділів створювали тимчасові формування (тактичні групи, загони тощо), які характеризувалися мобільністю, автономністю дій, гнучкістю та здатністю застосовувати різні форми та способи дій в залежності від завдань, що вирішувалися. Механізовані і танкові підрозділи ЗСУ були основою цих тактичних груп. Під час АТО цими ТГр виконувалися завдання зі здійснення пересування на великі відстані, прикриття ділянок державного кордону. В подальшому тактичні групи застосовувалися для ведення ударно-пошукових дій, ізоляції та зачищення від незаконних збройних формувань населених пунктів, рейдові дії, встановлення контролю на лінії розмежування відповідно до Мінських домовленостей. Найбільш характерними

способами застосування механізованих частин та підрозділів СВ в АТО/ООС були наступальні, оборонні, ізоляційні, рейдові, охоронні, пошукові, штурмові та інші дії. На початковому етапі механізовані підрозділи виконували завдання з пересування у визначені райони, здійснення стабілізаційних дій (прикриття ділянки державного кордону, ізоляція визначених районів). Після початку активної фази АТО переважно застосовувалися наступальні дії. Для прикладу, станом на 6 липня 2014 р. українськими військовими з початку Антитерористичної операції було звільнено від сепаратистів 17 населених пунктів. Наступ вівся з широким застосуванням охоплення, обходів і проведенням атак у фланг і в тил противника з використанням особливостей місцевості для швидкого виходу на фланги та в тил противнику [32, С. 188–189].

У 2015 р. відбулося істотне розширення завдань органів військового управління, змінилися умови їх функціонування, зросли вимоги до оперативності та якості управління, що зумовило необхідність удосконалення системи управління. На оперативно-стратегічному рівні розпочав свою роботу Об'єднаний оперативний штаб. Головним завданням нового органу військового управління стало оперативне планування та управління міжвидовим угрупованням військ (сил), а в особливий період – міжвідомчим угрупованням, до складу якого входять частини та підрозділи інших військових формувань і правоохоронних органів, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил. У Сухопутних військах було сформовано чотири міжвидові угруповання військ (сил), які у разі потреби могли бути застосовані на двох-трьох загрозливих оперативних напрямках та дозволяли одночасно мати стратегічні резерви. Оперативний рівень управління СВ як і раніше був представлений оперативними командуваннями. Тактичний рівень складався з управління бригад, полків, баз, складів, арсеналів, та національних контингентів.

Для підвищення стійкості системи управління в районі проведення антитерористичної операції створено об'єднані пункти управління та вжито таких заходів:

- переформовано тимчасові міжвидові угруповання військ (сил) «сектори (райони)» в оперативно-тактичні угруповання, загальне керівництво ними покладено на об'єднаний штаб антитерористичної операції;

- удосконалено розгорнуту у визначених районах (зонах) відповідальності мережу стаціонарних захищених пунктів управління та пунктів управління на рухомій базі, призначену для безпосереднього управління військами (силами);

- нарощено загальну систему управління силами і засобами військ (сил). До складу пунктів управління оперативних (оперативно-тактичних) угруповань військ (сил) включені командні пункти всіх родів військ і спеціальних військ, у тому числі артилерії, ППО та авіації [12, С. 21–22].

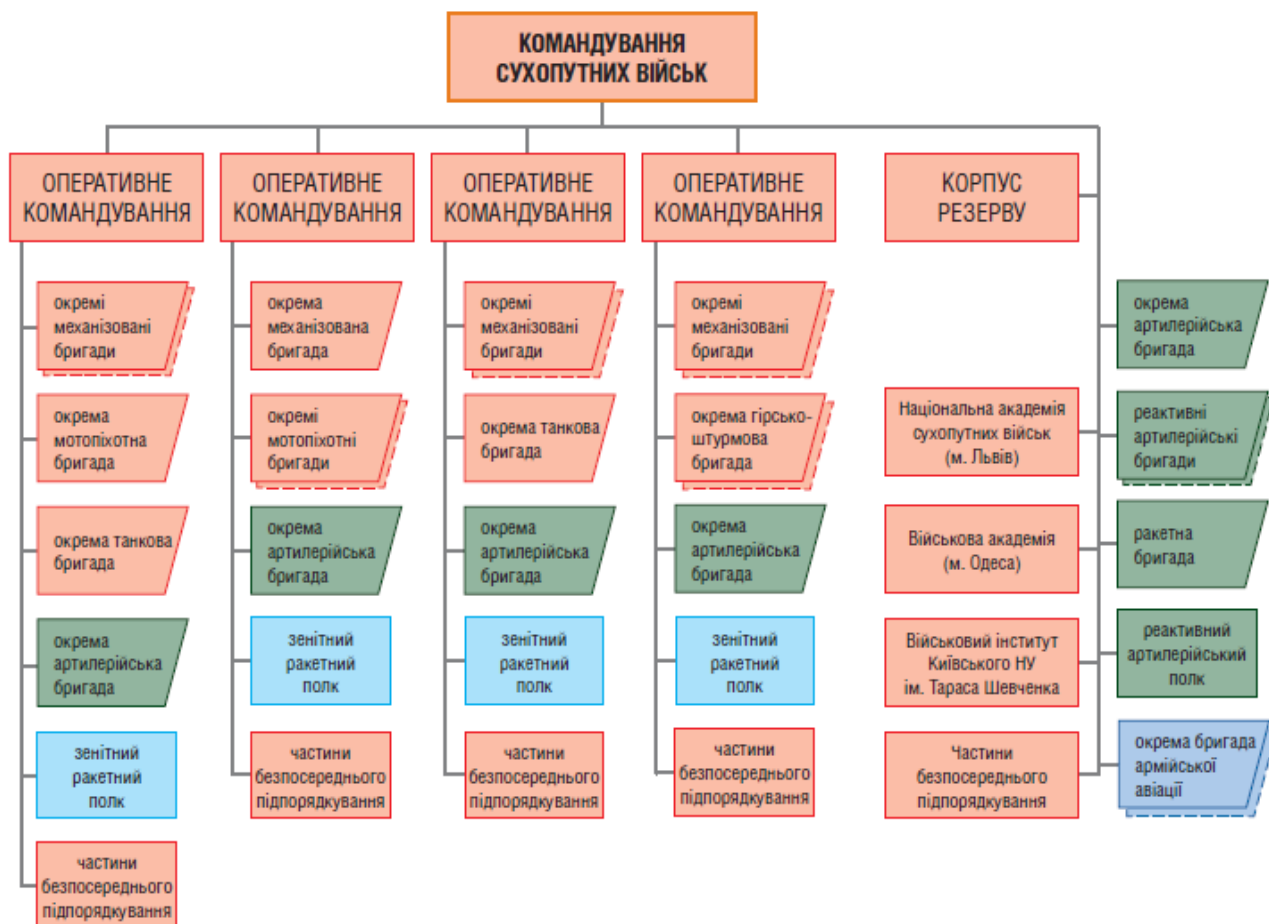
Система управління СВ протягом 2017 р. продовжила функціонування в умовах особливого періоду і забезпечила надійне, стійке та безперервне управління в пунктах постійної дислокації, районах виконання завдань, зокрема районі проведення антитерористичної операції. Продовжувалась оптимізація та послідовне переведення органів військового управління на структури штабів військ НАТО, переоснащення та нарощування системи зв'язку. На оперативному рівні в органах військового управління продовжувалося впровадження принципів і підходів НАТО. Організовано послідовне переведення органів військового управління на відповідні структури (типу G, A, N). У Сухопутних військах для нарощування потенціалу, посилення сухопутної компоненти щодо гарантованого виконання завдань з відсічі збройної агресії та формування у складі ЗС стратегічних резервів створено додатковий орган військового управління оперативного рівня – управління Корпусу резерву. На тактичному рівні СВ в цьому році було сформовано: військові частини кадрового Корпусу резерву, навчальний механізований полк і навчальний центр, два окремі гірсько-штурмові батальйони, два окремі автомобільні батальйони [14, С. 46–47].

У 2018 р. на оперативному рівні було продовжено перехід органів військового управління СВ на структури типу G та розподіл між ними функцій із формування, підготовки, розвитку і забезпечення військ (сил) та функцій з управління їх застосуванням під час ведення операцій (бойових, спеціальних

дій). Протягом року реформовано управління персоналу, оперативне управління, управління оборонного планування, управління бойової підготовки, управління логістики штабу Командування Сухопутних військ, управління оперативних командувань. Також, для оперативного реагування на раптово виникаючі в ході бойових дій завдання та збільшення вогневого впливу на імовірного противника, у структурі СВ сформували реактивну артилерійську [15, С. 48, 50].

У 2020 р. завершився черговий етап оборонної реформи, під час якого були реалізовані цілі та завдання, визначені Стратегічним оборонним бюлетенем України та Державною програмою розвитку Збройних Сил на період до 2020 р. [39]. Структура та бойовий склад СВ на той час мали такий вигляд (рис. 2.5.).

Рис. 2.5. Структура та бойовий склад СВ ЗСУ

Протягом 2019–2020 рр. Основні заходи з розвитку структури та оптимізації чисельності СВ були спрямовані на:

- удосконалення системи управління;
- реорганізацію існуючих бойових військових частин;

- оптимізацію чисельності особового складу військових частин (установ);
- удосконалення систем підготовки рядового та сержантського складу.

Основними результатами розвитку структури та оптимізації чисельності СВ у 2019–2020 рр. є:

- нарощування бойового складу Сухопутних військ;
- переведення на типову уніфіковану структуру бойових військових частин (механізованих, мотопіхотних, гірсько-штурмових);
- за досвідом участі в операції Об'єднаних сил – удосконалення структури бойових бригад та збільшення їх автономності завдяки удосконаленню системи забезпечення;
- удосконалення системи керівництва логістичним, медичним забезпеченням, зв'язком та кібербезпекою [16, С. 45].

У 2021 р. тривала розбудова системи об'єднаного керівництва силами оборони та системи військового управління Збройними Силами на принципах і стандартах, прийнятих у державах-членах НАТО.

Відповідно до напрямів і завдань, які визначені Законом України «Про національну безпеку України» [40], Стратегічним оборонним бюлетенем України [45] та іншими керівними документами у 2021 р.:

- розпочато створення Командування Сил територіальної оборони Збройних Сил;
- уточнено завдання, функції та порядок підпорядкування командувань видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил;
- завершено переведення штабів бойових військових частин Сухопутних військ на типову S-структуру.

Позитивним можна вважати те, що уточнені в попередні роки роль та місце органів військового управління, зміна їх організаційної структури створили передумови до практичної реалізації таких принципів управління НАТО:

- делегування командних повноважень командувачу (командиру), а не штабу;
- прозорість процесу прийняття рішень;
- використання органів управління, які надають підтримку відповідним командувачам (командирам) в управлінні підпорядкованими силами і засобами і при цьому мають однакову структуру та завдання.

Це сприяло підвищенню сумісності органів військового управління Збройних Сил з аналогічними управлінськими структурами держав-членів НАТО [17, С. 21].

Пропонуємо розглянути і перспективні напрямки структурно-управлінської модернізації Сухопутних військ станом на сьогодні та зробити проєкцію на найближче майбутнє (детальніше ознайомитись зі структурою Сухопутних військ станом на 1 січня 2022 р. можна звернувшись до Додатку А).

Перш за все, зазначимо, що модернізація системи управління органів військового управління СВ є складовою реформування системи об'єднаного керівництва силами оборони. За її підсумками відбудеться відокремлення функцій формування, підготовки, розвитку військ, технічного оснащення і всебічного забезпечення від функцій управління та застосування. Це стане кардинальною відмінністю від того, що нам дісталось у спадок від радянської системи управління. При такому розподілі, коли кожен спеціалізується на конкретних речах можна досягти значно більшої ефективності на кожному з цих щаблів. Наслідком трансформації стане переведення органів військового управління на перспективну організаційно-штатну J (G) – структуру, яка виключить функції дублювання на всіх рівнях, забезпечить чітку вертикаль та взаємо сумісність з державами-членами НАТО.

В цілому, вертикаль підпорядкування, в структурі СВ не зміниться. Внаслідок переходу на нові основні принципи організації об'єднаного керівництва Командування СВ залишає за собою вертикаль адміністративного

керівництва підпорядкованими військами в ході їх повсякденної діяльності. Однак, на час їх передачі до бойового складу угруповання військ об'єднаних сил управління здійснюватиметься єдиним командувачем (командиром) наділеним відповідними повноваженнями, функціями та відповідальністю.

В новій системі об'єднаного керівництва основним змістом діяльності Командування СВ стане саме генерування сил та відповідальність за розвиток, технічне оснащення, всебічне забезпечення, підготовку та готовність до виконання визначених завдань. З цією метою в структурі Командування СВ формуються Командування підготовки та Командування логістики Сухопутних Військ. Також, на заміну управління територіальної оборони в Командуванні СВ ЗСУ розгортається Командування територіальної оборони.

Очікуваним результатом таких змін повинне стати більш ефективне та якісне планування, керівництво та всебічне забезпечення сил ТрО, а також збереження єдиної вертикаль управління ТрО у військово-сухопутній зоні відповідальності. Ці зміни також передбачають забезпечення дотримання принципів побудови системи територіальної оборони, що прийняті в країнах-членах НАТО, а також безпосередній вплив Командування СВ на залучення органів державної влади та їх керівників до розвитку територіальної оборони.

Таким чином, після повної імплементації нової перспективної структури Командування СВ буде зосереджено на виконанні таких завдань, як:

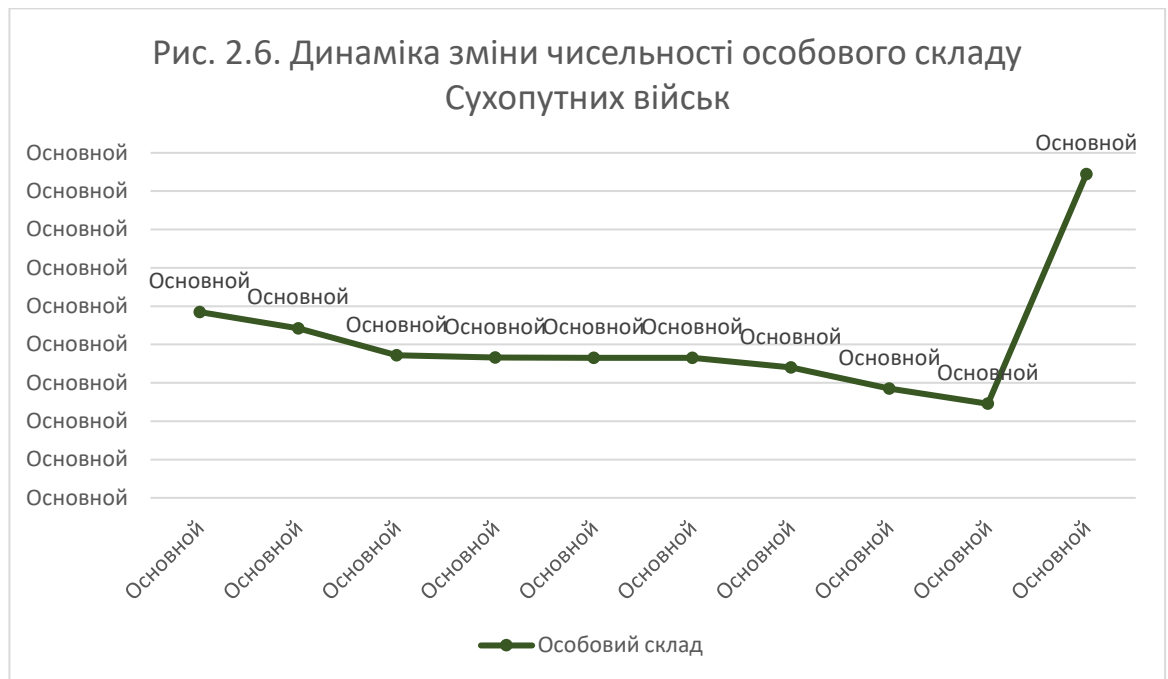
- організація підготовки СВ до виконання завдань за призначенням;
- організація розвитку та оцінювання спроможностей СВ;
- технічне оснащення та всебічне забезпечення СВ;
- поточне планування територіальної оборони в межах сухопутної території України та застосування сил і засобів ТрО [27].

Висновки до розділу II

Пропонуємо підвести підсумки процесу структурно-управлінської модернізації Сухопутних військ за допомогою методу кількісного статистичного аналізу та поглянути на цей процес крізь призму змін чисельності особового складу СВ.

Характерною ознакою цього процесу в період до 2014 р. стало скорочення загальної чисельності СВ. Міністерство оборони визначало ситуацію в СВ як особливо критичну. За його оцінками, станом на 2005 р. на одну бойову частину припадало 2-3 частини забезпечення, а на кожну одиницю бойової техніки понад дві надлишкових. В плани тодішнього політичного керівництва держави входило зменшення чисельності військовослужбовців у СВ до 60 тис. до 2011 р., що їм і вдалося зробити. Скорочення у СВ були частиною загального процесу, адже заходи по скороченню кількості особового складу проходили не тільки у СВ, а й у ЗСУ загалом. Здійснювалися вони з метою вивільнення додаткових коштів, які планувалося витратити на покращення матеріального стану та забезпечення військовослужбовців, підтримку соціальних гарантій та відповідних грошових виплат для них на належному рівні. На меті у цих процесів було зробити службу в ЗСУ більш привабливою із подальшим повним переходом на комплектування ЗСУ лише військовослужбовцями за контрактом із дотриманням кращих практик країн-членів НАТО. Уряд четвертого президента України продовжив політику скорочення особового складу СВ і ЗСУ загалом, щоправда вже з інших міркувань – на їх думку, з огляду на запровадження позаблокового статусу України, державі взагалі не було потрібне чисельне військо. Як показала історія, позаблоковість абсолютно не гарантувала безпеку, і така політика держави щодо скорочення особового складу збройних сил виявилась невиправданою. З 2004 по 2010 рр. керівництво держави прагнуло створити невеличке але інтегроване в систему колективної безпеки НАТО військо. Після 2010 р. зовнішньополітичний вектор держави змінився, однак не змінився тренд до зменшення чисельності українського війська. За таких обставин, збройні сили що були в розпорядженні

України станом на 2014р. виявились не готовими до виконання того обсягу завдань, що постав перед ними в наслідок збройної агресії російської федерації.

Нам не дістає статистичних даних щодо чисельності особового складу СВ після 2014 р., оскільки така інформація перестала виходити в публічний інформаційний простір за умов проведення АТО/ООС, однак є чітке розуміння того що державна політика в цьому напрямку кардинально змінилась. Так, наприклад, Міністр оборони Степан Полторак у 2016 р. заявляв, що Сухопутні війська налічують у своєму складі майже 169 тис. осіб [24]. Зрозуміло що такі зміни є цілком логічними в умовах збройної агресії проти України. Інформації щодо подальшої зміни чисельності СВ у відкритому доступі немає. Проте, все ж можемо робити певні припущення щодо їх кількості. Так, наприклад, загальновідомим є співвідношення оптимальної чисельності СВ щодо інших видів збройних сил, і воно становить 40% від загальної кількості особового складу. Загальна чисельність Збройних Сил України протягом 2014–2019 рр. підтримувалась на рівні 250 тис. осіб. Тобто в цей період чисельність особового складу мала б перевищувати 100 тис. осіб, що й підтвердив міністр оборони у 2016 р. Ця різниця виглядає разуче у співставленні з чисельністю особового

складу СВ до 2014 р. Вже після початку відкритої збройної агресії російської федерації проти України діючий Міністр оборони Олексій Резніков зробив заяву про те, що чисельність особового складу ЗСУ станом на 2022 р. сягає 700 тис. осіб [55]. Це дає нам певні підстави припускати що на сьогодні чисельність особового складу Сухопутних військ може досягати 280 тис. осіб.

РОЗДІЛ III. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТЕХНІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК

3.1 Основні проблеми технічної модернізації сухопутних військ та скорочення запасів надлишкових озброєнь та військової техніки

За відправну точку дослідження технічної модернізації СВ ми беремо 2005 р. – цього року була вперше видана «Біла книга», вона містить у собі інформацію про результати досягнуті в рамках виконання Державної програми розвитку ЗСУ до 2005 р. Зокрема було встановлено, що на початок 2005 р. в Сухопутних військах склалася критична ситуація, яка полягала в тому що на кожну бойову частину припадало 2-3 частини забезпечення, а на кожну одиницю бойової техніки понад дві надлишкових одиниці. Через це з бойового складу ЗСУ загалом було вилучено: 870 танків, 380 бойових броньованих машин, 289 артилерійських систем, 299 бойових літаків, 60 гелікоптерів та 28 кораблів. Вилучення зразків військової техніки відбувалось на підставі визнання їх застарілими або непрацездатними. Протягом виконання вищезазначеної програми вдалося суттєво скоротити запаси надлишкових озброєнь та військової техніки, разом з цим, значних успіхів у модернізації та придбанні нових озброєнь для СВ досягнуто не було.

Протягом 2005 вдалося здійснити модернізацію 17 танків Т-64 БМ «Булат» (рис 3.1.), 19 станцій розвідки «Барсук» та понад 550 одиниць автомобільної, інженерної, навігаційної та іншої техніки.

Рис. 3.1. Танк Т-64 БМ «Булат»

Таким чином, станом на початок досліджуваного періоду (2005 р.) на озброєнні в Сухопутних військах перебували наведені нижче бойові одиниці.

Танки, бронетранспортери, бойові розвідувально-дозорні машини: танк Т-64 Б, танк Т-64 БМ «Булат», бронетранспортер БТР-70, бронетранспортер БТР-80, бойова розвідувально-дозорна машина БРДМ-2, бойова машина піхоти БМП-2.

Реактивні системи залпового вогню (РСЗВ): РСЗВ БМ-21 «Град»; РСЗВ 9К57 «Ураган», РСЗВ 9К58 «Смерч».

Артилерійські системи: 122 мм самохідна гаубиця «Гвоздика», 152 мм самохідна гаубиця «Акація», 152 мм самохідна гаубиця «МСТА-С», 152 мм гармата-гаубиця Д-20, 122 мм гаубиця Д-30, протитанкова гармата «Рапіра».

Протитанкові ракетні комплекси (ПТРК): ПТРК «Штурм-С», ПТРК «Конкурс», ПТРК «Фагот».

Автомобільна техніка: ГАЗ-66, УРАЛ-4320, КАМАЗ-4310, КРАЗ.

Гелікоптери: Мі-24, Мі-8, Мі-26.

Засоби протиповітряної оборони: зенітний ракетний комплекс «Оса-АК», зенітний гарматний ракетний комплекс «Тунгуска», переносний зенітний ракетний комплекс «Ігла» [2, С. 125-129].

Подальшу технічну модернізацію СВ пропонуємо класифікувати та дослідити по таких основних напрямках діяльності: розробка та випробування нових зразків ОВТ; прийняття на озброєння нових зразків ОВТ; закупівлі ОВТ; модернізація та подовження ресурсу наявних ОВТ.

3.2 Фінансова неспроможність проведення масштабної технологічної модернізації та розробки нових зразків ОВТ

Основним трендом 2006 року, в умовах браку фінансування державних програм, стала модернізація та подовження ресурсу наявних зразків ОВТ. У 2006 р. були модернізовані: бойова машина піхоти БМП-1, бойова розвідувально-дозорна машина БРДМ-2Ді – з подальшим проходженням етапів випробування; а також снаряди для РЗСВ та ракети тактичного ракетного комплексу «Точка-У»; танки Т-64 БМ «Булат». Пройшли випробування: бойовий модуль «Буг» для бойової розвідувально-дозорної машини БРДМ-2Ді; модернізована бойова машина піхоти БМП-1; тренажери для екіпажів танка Т-64, бронетранспортера БТР-3У, БМП-1 і БМП-2, тренажери для зенітних ракетних комплексів «Тунгуска», «Стріла». Було продовжено процес розробки та випробування протитанкової керованої ракети та автоматичної 30 мм гармати. Також в цьому році було прийнято на озброєння: комплексний тренажер для екіпажу танка Т-64 Б (2 екземпляри яких було закуплено), 100 мм постріл з протитанковою керованою ракетою, автомобільний тренажерний комплекс для вантажного автомобіля ЗіЛ-131. Для СВ в цьому році було закуплено 78 автомобілів різного призначення та 30 десантних парашутних систем [3, С. 38, 93].

Досвід тогочасних збройних конфліктів засвідчив вирішальну роль забезпечення військ для їх успішного розв'язання та виконання поставлених бойових завдань. Виходячи з нагальної потреби підвищення рівня оперативного та покращення матеріально-технічного забезпечення українського війська, 2007 р. був оголошений Роком удосконалення оперативного та матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил, підвищення рівня безпеки військ (сил) і

вибухо-пожежної безпеки арсеналів, баз і складів. З метою виконання визначених завдань протягом року було вжито таких заходів:

- визначені структура арсеналів, баз і складів, перелік військових частин забезпечення, що залишатимуться у складі Збройних Сил зразка 2011р.;
- арсенали, бази і склади, не передбачені в бойовому складі Збройних Сил зразка 2011р., передані до складу оперативних командувань для наступного розформування (загалом протягом 2006-2011рр. підлягають скороченню 72 військові частини та установи оперативного й матеріально-технічного забезпечення);
- продовжено створення об'єднаних центрів матеріально-технічного забезпечення, на які покладатимуться завдання забезпечення угруповань військ (сил), військових частин за територіальним принципом, незалежно від підпорядкування;
- з урахуванням особливостей угруповань військ (сил) на території України заплановано створити шість об'єднаних центрів забезпечення – в містах Київ, Вінниця, Львів, Одеса, Сімферополь, Харків [4, С. 21].

Загалом у 2007 р. тенденції щодо недофінансування переозброєння Збройних сил зберіглися. Тому основні зусилля Міністерства оборони були зосереджені на підтримці боєготовності ОВТ шляхом модернізації наявних зразків та подовження їх ресурсу.

Цього року були представлені проєкти модернізації: БТР-70, БРДМ-2, системи залпового вогню БМ-21 «Град», перспективна розробка танка Т-84. Пройшли випробування: бойовий модуль «Штурм» для БМП-1, високоточні артилерійські боєприпаси, переносний протитанковий ракетний комплекс, комплекс динамічного захисту для бронетехніки. На озброєння було прийнято: комплексний динамічний тренажер екіпажу БМП-2, що проходив випробування у 2006 р., комплект полегшеного захисного костюма сапера КС-1/2, окуляри нічного бачення ОНБ-300, навігаційний комплекс топогеодезичного та часового забезпечення СН-3210, керована ракета «Комбат» для танків. Для потреб СВ було закуплено: 19 танків Т-64 БМ «Булат» та 17 комплекті кумулятивного

захисту для них – 19, протитанкових керованих ракет «Стугна» та «Комбат» по 50 одиниць кожна, 820 десантних парашутних систем, 77 радіолокаційних засобів спостереження, 57 одиниць автомобільної техніки. Також було продовжено ресурс танків Т-64 БМ «Булат» та ракет «Точка-У» [4, С. 107]

Протягом 2008 р. були завершені державні випробування броньованої ремонтно-евакуаційної машини на базі танку Т-84, модернізовані бронетранспортер БТР-70Ді, бойова розвідувальна дозорна машина БРДМ-2, станція тропосферного зв'язку Р-417У. Проходив випробування в 2008 р. і модернізований танк Т-84 БМ «Оплот». Було прийняті на озброєння декілька моделей автомобілів КРАЗ: 6322 (перевезення вантажів та особового складу), 6321 (базове шасі для спец-обладнання), 6446 (буксирування напівпричепів). Також були виготовлені дослідні зразки для проведення попередніх випробувань переносного протитанкового ракетного комплексу, бронетранспортеру БТР-4, автоматизованого звуко-теплогового комплексу розвідки вогневих позицій артилерії, гармат і мінометів. Для потреб СВ закуплено: 20 танків БМ «Булат», 30 автомобілів КРАЗ 6322, по 50 одиниць протитанкових керованих ракет «Стугна» та «Комбат», 6 тренажерів для екіпажів танків та БМП, 15 радіолокаторів ближньої дії. Підприємства вітчизняного оборонно-промислового комплексу отримали ліцензії та здійснили заходи з модернізації зенітних ракетних комплексів С-300 і «Бук-М1» [5, С. 33, 88].

2009 р було оголошено Роком Сухопутних військ. Головними пріоритетами їх технічної модернізації в цьому році були:

- підтримання озброєння і військової техніки у боєздатному стані та поступове переоснащення військ, насамперед Об'єднаних сил швидкого реагування, новими їх зразками, сумісними із стандартами НАТО;
- удосконалення системи управління та створення умов для переходу на цифровий інтегрований зв'язок;
- підготовка військ за формами і методами навчання, основаними на комп'ютерних технологіях, та максимальне використання можливостей спеціалізованих навчальних центрів [6, С. 17].

Протягом року вдалося завершити державні випробування та прийняти на озброєння бойовий танк БМ «Оплот» (рис. 3.2.), інформаційно-аналітичну систему планування мобілізаційного розгортання Збройних Сил, виготовити дослідний зразок автоматизованого мобільного командного пункту підрозділу радіотехнічних військ.

Рис. 3.2. Танк Т-84 БМ «Оплот»

Також було розпочато відновлення технічного стану озброєння військ протиповітряної оборони Сухопутних військ, проведення робіт з подовження термінів технічної придатності зенітних керованих ракет, модернізації двигунів гелікоптерів. Уточнено оперативно-технічні вимоги до вітчизняного оперативно-тактичного ракетного комплексу [6, С. 28]. Цього року хронічний дефіцит фінансування витрат на озброєння СВ відчувався особливо гостро – Міністерство оборони забезпечило лише модернізацію танків Т-64 Б та БМП-1У, натомість не було закуплено жодної одиниці ОВТ для Сухопутних військ.

Роком стабілізації у Збройних Силах України було оголошено 2010-й. Нове військово-політичне керівництво держави запевняло суспільство в тому, що їм вдалося здійснити значний прорив у поліпшенні технічної оснащеності військ за рахунок додаткових кошторисних призначень із Стабілізаційного фонду [7, С. 28]. На практиці ж озброєння та військової техніки для СВ було закуплено менше (якщо не брати до уваги кризу закупівель 2009 р.) у порівнянні навіть з 2008 р.:

10 танків БМ «Булат», 18 автомобілів КРАЗ-6322, прийняті на озброєння та закуплені у зазначених кількостях – 8 автомобілів багатоцільового призначення УАЗ 315195-030М та 13 УАЗ 315195-030, прийняті на озброєння та закуплені в кількості 37 одиниць пожежні автоцистерни АЦ-40. Також здійснювалися заходи з продовження ресурсу танків БМ «Булат», реактивних систем залпового вогню БМ-21 «Град», бронетранспортерів БТР-70Ді; бойових машин піхоти БМП-1У [7, С. 70].

Пріоритетами для розвитку і технічної модернізації війська на 2011 р. було оголошено технічну готовність озброєння і військової техніки та підготовку професійного сержантського складу. Головні зусилля протягом року були направлені на відновлення справності та підтримання технічної придатності у першу чергу авіаційної техніки і озброєння, озброєння протиповітряної оборони, корабельного складу, обсяги ж закупівлі ОВТ для СВ не зазнали кардинальних позитивних змін у порівнянні з 2010 р. Було закуплено: 10 танків БМ «Булат», 17 лазерних приладів розвідки «Сердолік-2», 2002 пристрої кумулятивного захисту; 65 комплектів маскувальних сіток. Заслуговує на увагу прийняття на озброєння переносного протитанкового ракетного комплексу «Стугна-П». Продовжене випробування та розробка таких перспективних проєктів: мінометний комплекс з високоточною керованою міною, комплекс машин управління вогнем артилерійських підрозділів; 152-мм постріл із снарядом з напівактивною лазерною головкою наведення; інженерні боєприпаси дистанційного мінування; зенітний ракетний комплекс 9К33МЗ «Оса-АКМ» [8, С. 14, 72].

Закупівлі ОВТ для СВ у 2012 р. помітно зменшились. За цей рік було придбано лише 25 одиниць 30 мм автоматичних гармат 2А42, 675 десантних парашутних систем, 2 автомобілі КРАЗ. Надалі здійснювались спроби подовжити ресурс експлуатації бойових одиниць, що використовувались понад 20 років та морально застаріли: Булати, Гради та БМП-1У. З позитивних моментів можна виокремити прийняття на озброєння бронетранспортера БТР-4Е (рис. 3.3.), який довгий час перебував на етапах проектування та випробувань; автоматичної гармати калібру 30 мм ЗТМ1; високоточного керованого

артилерійського боєприпасу «Квітник», технологією створення якого на той час була доступна невеликому обмеженому колу країн [9, С. 68].

Рис. 3.3. Бронетранспортер БТР-4Е

Для виконання заходів з розвитку озброєння та військової техніки у 2013 р. був передбачений фінансовий ресурс, в 1,4 раза менший за показники 2012 р., що становило 31,9 % від потреби. За цих умов понад 73 % коштів, передбачених на дослідно-конструкторські роботи, було спрямовано на фінансування робіт, які перебували на етапі проведення державних випробувань, виготовлення дослідного зразка та попередніх випробувань. Для забезпечення реальності планів виконання робіт вдосконалено вертикаль управління та взаємодію на всіх етапах життєвого циклу озброєння та військової техніки:

- встановлено порядок розроблення та виробництва нових видів (зразків) продукції оборонного призначення на виконання державного оборонного замовлення, а також припинення випуску зразків, характеристики яких не відповідають сучасним вимогам або потреба в постачанні яких задоволена в повному обсязі і не планується подальше їх виготовлення;

- визначено механізм розроблення, погодження та затвердження єдиного наскрізного плану створення зразка (системи, комплексу) озброєння, військової і спеціальної техніки та його складових частин;
- уточнено порядок передавання та повернення ОВТ підприємствам, установам та організаціям незалежно від форми власності для проведення ремонту, освоєння ремонту, модернізації, дослідження технічного стану, спеціальних перевірок і зберігання [10, С. 12].

На озброєння в цьому році були прийняті переносний протитанковий ракетний комплекс «Стугна-П» (рис. 3.4.), який добре себе зарекомендував у попередні роки, із тепловізором та навчально тренувальний стенд УТС СТУГНА-П; а також втоматизований звуковий комплекс розвідки вогневих позицій артилерійських гармат і мінометів «Положення-2», який довгий час перебував на стадії розробки та випробувань у попередні роки [10, С. 69].

Рис. 3.4. Протитанковий ракетний комплекс «Стугна-П»

Основні зусилля в 2014 р. були зосереджені на поліпшенні стану найпроблемніших озброєнь та військової техніки. На початок проведення антитерористичної операції на Сході України підрозділи Збройних Сил не мали жодного справного комплексу звукометричної та радіолокаційної розвідки, що унеможливлювало використання артилерії у складі розвідувально-вогневих комплексів. Наявне модернізоване та нове озброєння, отримане в одиничних

екземплярах, не впливало на боєздатність частин і підрозділів. На нашу думку, ключовим управлінським рішенням, що було спрямоване на поліпшення ОВТ ЗСУ в цьому році стало врегулювання порядку прийняття на озброєння (постачання) Збройних Сил України озброєння та військової техніки іноземного виробництва [11, С. 23]. Акцент у розподілі витрат на ОВТ для СВ було істотно змінено на користь закупівлі ОВТ, натомість обсяги випробування та розробки нових зразків ОВТ для СВ були значно скорочені, що, в цілому, відповідає реаліям ведення воєнних дій в зоні АТО, адже озброєння було потрібне «тут і зараз». В цьому році було закуплено: 9 танків «Булат», 18 самохідних установок 2С1, 12 бронетранспортерів БТР-4, 20 бронетранспортерів БТР-3, 85 протитанкових засобів, 493 штурмові гвинтівки «Форт», 15 гвинтівок «Barrett» калібру 12,7 мм, 40 наземних радіолокаторів «Борсук», 1000 коліматорних прицілів «Мерго 21М», 29 комплектів динамічного захисту «Ніж», 30 спеціальних броньованих автомобілів КРАЗ-SPARTAN, 70 автомобілів КРАЗ-63221, 6322, 6446 [11, С. 77].

3.3 Програми підвищення обороноздатності держави та задоволення невідкладних потреб Збройних Сил України

З метою забезпечення військ (сил) новим та модернізованим озброєнням і військовою технікою 17 липня 2015 р. Кабінет Міністрів України затвердив концептуальні документи розвитку озброєння і військової техніки на період до 2020 року. За ініціативи Міністерства оборони Уряд удосконалив механізми розроблення, виробництва та постачання озброєння та військової техніки, зокрема:

- призначив генерального конструктора із створення та модернізації зенітних ракетних систем і комплексів протиповітряної оборони. Це дало змогу приступити до розроблення зенітних ракетних комплексів з дальністю дії до 50 км, модернізації зенітних ракетних комплексів «Стріла», «Оса», «Бук-М1», «С-125» та «С-300П», а також зенітного гарматно-ракетного комплексу «Тунгуска»;

- удосконалив порядок оснащення сучасними зразками озброєння та військової техніки, закуповувати які стало можливо із залученням кредитів під державні гарантії;
- спростив порядок постачання та прийняття на озброєння нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки під час особливого періоду, введення надзвичайного стану та проведення антитерористичної операції;
- удосконалив порядок відновлення, ремонту, модернізації, збільшення установленого ресурсу та продовження строку служби (зберігання) озброєння, військової і спеціальної техніки радянського виробництва, за якими не здійснюється авторський нагляд.

Протягом року було відновлено та відремонтовано силами і засобами ремонтно-відновних органів Збройних Сил та виїзних ремонтних бригад від підприємств оборонно-промислового комплексу понад 22 тис. одиниць озброєння і військової техніки, зокрема 21,2 тис. одиниць озброєння та військової техніки Сухопутних військ [12, С. 29-30].

Перелік техніки, яку було прийнято на озброєння та закуплено для СВ, наочно ілюструє переміну в потребах ОВТ для СВ, що були зумовлені проведенням антитерористичної операції. Закуплено було такі одиниці озброєння: 140 кулеметів КМ-7,62, 500 пістолетів «Форт-14ТП» з глушником, 1000 пристроїв зниження звуку пострілу – 1000, 200 прицілів до ручного протитанкового гранатомету, 30 переносних протитанкових ракетних комплексів «Стугна-П», 507 протитанкових керованих ракет РК-2С, 380 пострілів з керованої ракети «Комбат», 2 одиниці броньованих ремонтно-евакуаційних машин БРЕМ-4РН, 4 броньованих санітарно-евакуаційних машин БММ-1С. Щодо техніки для санітарних потреб СВ, варто окремо відзначити прийняття на озброєння вітчизняних броньованих медичних машин МТ-ЛБ-С [12, С. 96].

Основні зусилля у 2016 р. були зосереджені на забезпеченні Збройних Сил озброєнням, яке впливає на боєздатність військових частин і підрозділів, поліпшенні стану високотехнологічних зразків озброєння та військової техніки

Збройних Сил для проведення антитерористичної операції на Сході України. В цьому році було прийнято на озброєння такі зразки ОВТ: броньовану санітарно-евакуаційну машину БММ-4С, броньовану ремонтно-евакуаційну машину БРЕМ-4РМ, машину штабну (МШ) та причіп до неї (ПШ), наземний радіолокатор ближньої дії 112L1 «Борсук-А», єдиний піхотний кулемет Маяк КМ-7,62 та 7,62Т зі стволом до кулемета ПКТ. Для СВ також закупили: 127,6 тис. боєприпасів різного призначення, 612 протитанкових засобів ураження, 473 артилерійські системи різних калібрів, 49 автоматичних гармат, 144 кулемети, 485 тепловізійних приладів, 60 наземних радіолокаторів ближньої дії, 46 автоматизованих комплексів розвідки, 4,5 тис. тактичних ножів – 4,5, 36 БТРів, 7 БМП, 10 бойових колісних машини, 17,5 тис. одиниць динамічного захисту танків, 352 автомобільні КрАЗ та МАЗ, 22 броньовані медичні машини [13, С. 106].

Виконання запланованих заходів державних цільових оборонних програм у 2017 р. було спрямоване передусім на підтримку в стані бойової готовності зразків озброєння та військової техніки військових частин Збройних Сил, що були залучені до проведення антитерористичної операції на Сході України. На озброєння були прийняті: спеціалізований броньований автомобіль «Козак-2» (рис. 3.5.), легкий переносний ракетний комплекс 216 «Корсар», 7,62 мм снайперські гвинтівки UAR-10 та UBR-008, спеціальні автомати «Вулкан» калібру 5,45 мм та 7,62 мм, 30 мм автоматична гармата ЛВГ-30, бронетранспортер командирський БТР-4К. Закуплено для потреб СВ: 26,8 тис. боєприпасів різного призначення, 60 пострілів з керованою ракетою, 290 керованих протитанкових ракет, 26 артилерійських систем різних калібрів, 60 автоматичних гармат, 20 автоматизованих комплексів розвідки, 285 тепловізійних приладів, 46 БТРів, 2 броньовані медичні машини, 2 броньовані ремонтно-евакуаційні машини, 219 автомобілів КрАЗ, 8 броньованих медичних машин, 110 автомобілів «Богдан», 10 броньованих автомобілів «Козак» [14, С. 146].

Рис. 3.5. Бронемашина «Козак-2»

У 2018 р. було прийнято на озброєння та постачено Сухопутним військам такі зразки озброєння та військової техніки: міномет «УПК 82», 60 мм постріл з осколковою міною UB60, виріб Р624 та контрольно-перевірочна апаратура до нього, автоматизований командний пункт підрозділів військ ППО Сухопутних військ. Також для СВ було закуплено: 525,5 тис. боєприпасів різного призначення, 1902 керовані протитанкові ракети, 92 артилерійські системи різних калібрів, 200 протитанкових ракетних комплексів, 21 автоматична гармата, 2151 одиниця стрілецької зброї, 7 анти-снайперських систем, 528 тепловізійних приладів різних типів, 21 БТР, 80 БМП, 36 броньованих автомобілів, 119 броньованих медичних машин та автомобілів санітарних й швидкої допомоги, 566 автомобілів КРАЗ та «Богдан» загальновійськового призначення, 118 одиниць повітряно-десантної техніки [15, С. 163].

У 2019 р. в СВ було прийнято на озброєння автофургон нового покоління броньований автомобіль «БАРС-8», 30 мм гранатомет КБА-117 та радіолокаційний комплекс розвідки вогневих позицій 1Л220УК. Серед закупівель особливо хочеться підкреслити постачання ракет для ПТРК та РСЗВ, які в попередні роки були доволі обмеженими. Також для потреб СВ придбали такі зразки ОВТ:

27 БТРів, 18 БМП, 174 броньованих автомобілів, 158 броньованих медичних машин, 622 одиниці автомобільної техніки сімейства КраЗ та «Богдан», 475 артилерійських систем різних калібрів, 162 переносні протитанкові ракетні комплекси, 2733 одиниці стрілецької зброї, 1 256 729 боєприпасів різного призначення, 2381 ракети до ПТРК та РСЗВ, 14 антинайперських та вимірювальних систем, 2082 прилади нічного бачення різних типів, 260 парашутних систем [16, С. 177].

В наступному, 2020 р., на озброєння в СВ було прийнято значно більше нових зразків ОВТ, порівняно з попереднім роком, а саме: квантовий далекомір КТД-2-2А, комплекси автоматизованого управління артилерійською батареєю (1В12У-1, 1В17У-1) та дивізіоном (1В12У-2, 1В17У-2), броньована бойова колісна машина «Козак-2М1», тепловізійна система нічного керування «АТРИ ТІНДС», тактична бойова колісна машина «Дозор-Б», 14,5х114 мм однозарядні великокаліберні антиматеріальні гвинтівки ручного зарядження Т-REX та ALLIGATOR. Придбали ж в цьому році такі одиниці ОВТ для СВ: 3 281 442 боєприпаси різного призначення, 1090 керованих протитанкових ракет та 76 протитанкових ракетних комплексів, 736 одиниць стрілецької зброї, 772 тепловізійні прилади різних типів, 109 далекомірів системи управління, 47 БТРів, 40 БМП, 112 одиниць автомобільної техніки загальновійськового призначення), 21 броньований медичний автомобіль швидкої допомоги т санітарного призначення, 52 одиниці ракетного виробу Р624 [16, С. 179].

Основні зусилля протягом 2021 р. були зосереджені на забезпеченні частин та підрозділів, залучених до проведення операції Об'єднаних сил на Сході України, основними зразками озброєння та військової техніки, а також забезпеченні озброєнням, що впливає на боєздатність частин і підрозділів. Відповідно основна сума виділених коштів була спрямована на модернізацію наявного та закупівлю нового озброєння і військової та спеціальної техніки. Щоб забезпечити нагальні потреби та скоротити строки оснащення СВ новим сучасним озброєнням і військовою технікою їх закуповували із залученням кредитів під державні гарантії відповідно до Програм підвищення

обороздатності держави та задоволення невідкладних потреб Збройних Сил. Знаковим для технічної модернізації СВ стало прийняття на озброєння в 2021 р. вітчизняних зразків безпілотної авіаційної техніки: безпілотний авіаційний комплекс «Лелека-100» (рис. 3.6.) та безпілотний авіаційний комплекс «FLYEYE 3.0».

Рис. 3.6. Безпілотний авіаційний комплекс «Лелека-100»

Для потреб СВ закупили: 26 БМП, 16 БТРів, 70 броньованих бойових колісних машин «КОЗАК-2М1», 50 легкових автомобілів підвищеної прохідності, 4 БМ ЗРК «Оса-АКМ», 2 ЗРК ЗСУ 23-4М-А1, 220 артилерійських систем різних калібрів, 40 безпілотних авіаційних комплексів, 2 радіолокаційні комплекси розвідки вогневих позицій, 157 ПТРК, 1000 ракет до ПТРК та РСЗВ, 776 одиниць стрілецької зброї, 3 587 668 боєприпасів різного призначення, 2490 приладів нічного бачення, 171 переносний далекомір [17, С. 110].

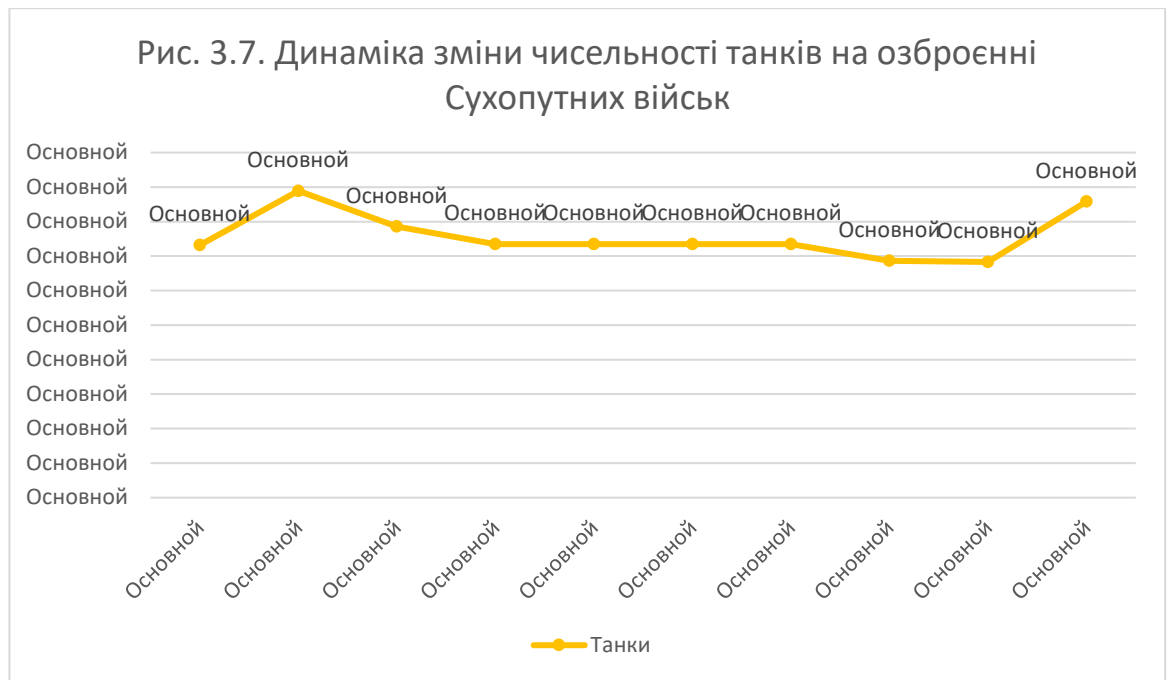
Рік що триває видався особливо важким в плані технічної модернізації СВ, що зумовлено, в першу чергу, відкритою збройною агресією РФ проти України. ОВТ радянського зразка наразі погано піддається модернізації та відновленню через велику кількість зруйнованих інфраструктурних об'єктів та об'єктів виробництва вітчизняного ОПК. Також на це впливає й неможливість закупівлі комплектуючих для такої техніки, адже вони знаходяться переважно в країнах колишнього соціалістичного табору, логістичні зв'язки з якими наразі порушені. Все це зумовило пришвидшення та безальтернативність переходу, зокрема й у

Сухопутних військах, до прийняття на озброєння та закупівлі ОБТ країн-членів НАТО.

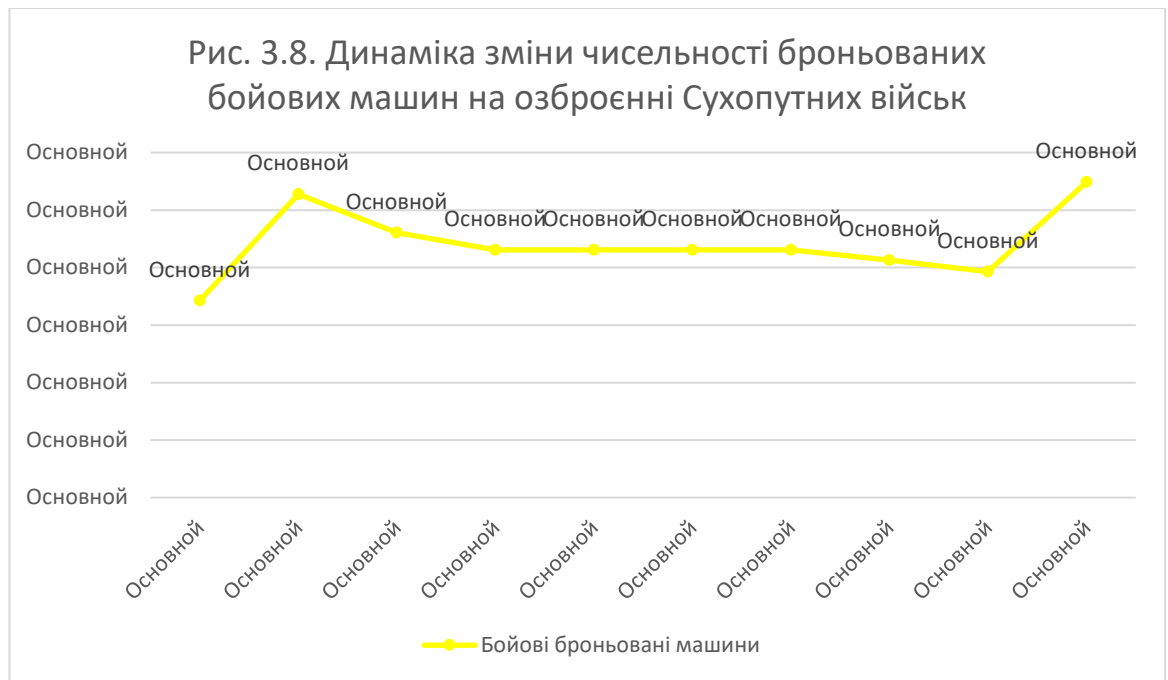
Висновки до розділу III

Спираючись на отримані дані, що були викладені вище, вважаємо за доцільне виділяти два макро-періоди технічної модернізації Сухопутних військ: до 2014 р. та після нього. Інформації щодо кількісних показників військової техніки на озброєнні в СВ у відкритих джерела небагато, зі зрозумілих причин, адже ворог також слідкує за даними, що потрапляють у відкритий доступ. Разом з цим, нам вдалося отримати певні дані станом на 2022 р., що дозволяють нам відтворити певні тенденції і спробувати простежити певну тяглість процесу технічної модернізації СВ [50]. За аналогією з висновками до попереднього розділу, пропонуємо подивитись на перебіг технічної модернізації СВ крізь призму кількісного статистичного аналізу та зробити загальні висновки щодо результатів цього процесу.

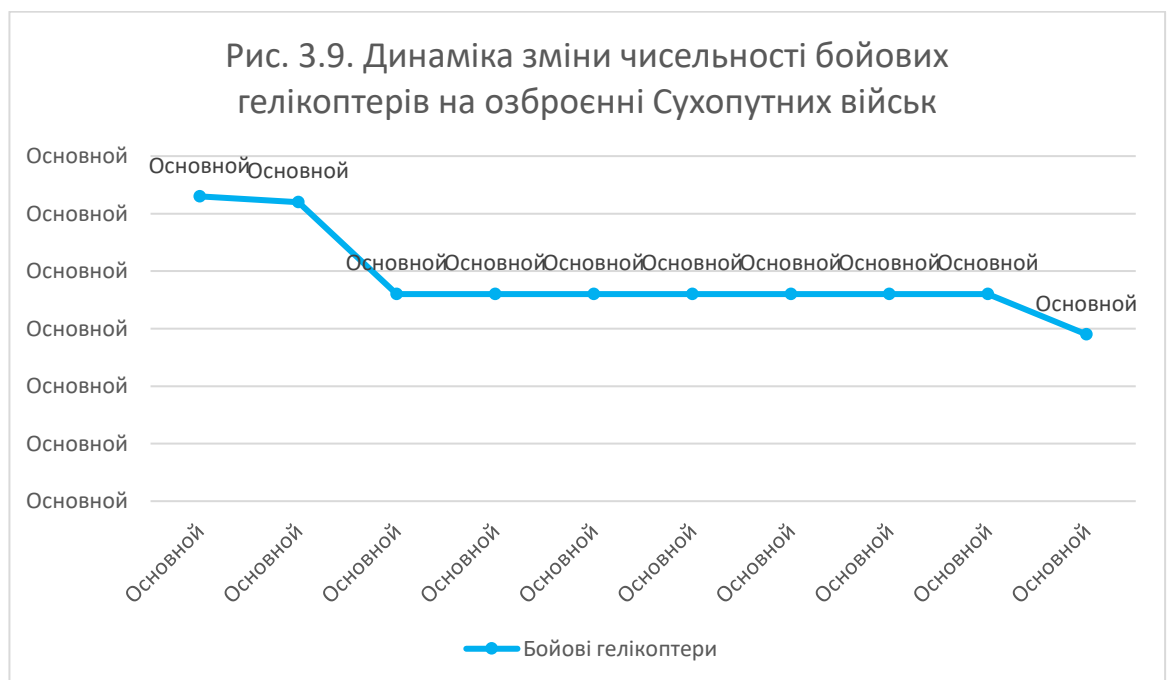
Основною бойовою одиницею танкових військ СВ довгий час лишався танк Т-64 БМ «Булат». Черговою віхою технічної модернізації танкових військ СВ стало прийняття на озброєння танка нового покоління Т-84 БМ «Оплот» у 2009 р., проте модернізовані Т-64 Б ще довго були основою «важкої броні» для СВ, а подовження ресурсу їх життя та модернізація одним з ключових напрямків модернізації техніки для СВ. Також у СВ експлуатуються танки Т-72, яких значно побільшало після початку російського вторгнення в Україну – їх нам активно надають партнери у якості військової допомоги, а також велика кількість таких танків надходить до ЗСУ в якості трофейної техніки (рис. 3.7.).

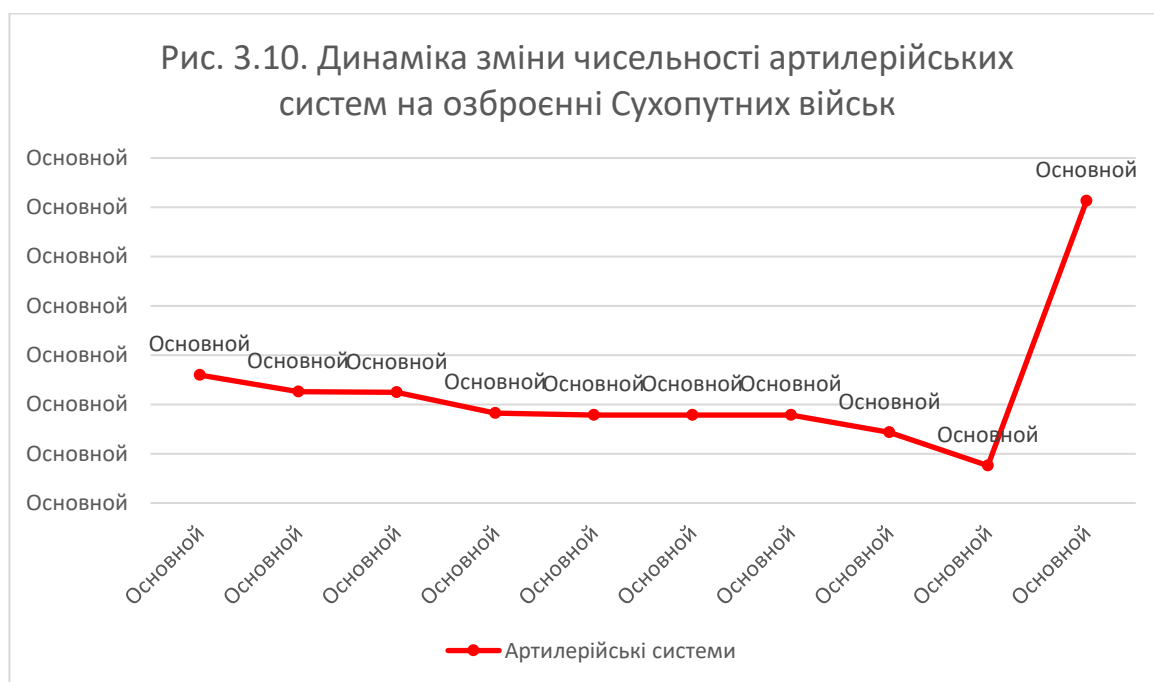
Механізовані війська довгий час експлуатували такі бойові машини, як БТР-70, БТР-80, БРДМ-2, БМП-2, а першим зразком техніки нового покоління для механізованих з'єднань став БТР-4Е прийнятий на озброєння у 2012 р. Проведення АТО/ООС зумовило потребу СВ в машинах медичного та санітарного призначення, для евакуації особового складу. Тому вже у 2015 р. було прийнято на озброєння МТ-ЛБ-С, а також закуплено БММ-1С, а вже в 2016 р. прийняли на озброєння БММ-4С та БРЕМ-4РМ, яка могла вже займатись не тільки евакуацією але й виїзними ремонтами військової техніки та обладнання. Черговим етапом технічної модернізації механізованих з'єднань СВ стало прийняття на озброєння та закупівля бронеавтомобілів «Варта» і «Козак» у 2017 р. Від початку 2022 р. до СВ надходить велика кількість різних бронеавтомобілів у якості військової допомоги, серед яких: Pinzgauer Vector PPV, MaxxPro, Wolfhound, Bushmaster PMV (рис. 3.8.). Це суттєво розширює парк броньованих автомобілів СВ, однак дещо ускладнює ремонт і експлуатацію броньованої колісної техніки, що зумовлюється відсутністю комплектуючих.

Армійська авіація, що входить до складу сухопутних військ послуговується гелікоптерами: ударні Мі-24, багатофункціональні Мі-8, Мі-26. Їх чисельність була переважно стабільною протягом досліджуваного періоду, однак зазнала суттєвих втрат після початку війни та виконання складних завдань, до прикладу, щодо постачання гарнізону міста Маріуполь та інших спеціальних операцій (рис. 3.9.).

Радянські самохідні артилерійські установки «Гвоздика», «Акація», МСТА-С та реактивні системи залпового вогню БМ-21 «Град» і РСЗВ 9К57 «Смерч» та 9К58 «Ураган» є базовими зразками техніки ракетних військ та артилерії СВ. Ці зразки ОВТ періодично проходили модернізацію в продовж досліджуваного періоду. Вони довгий час лишались основними у своєму класі, ресурс їх експлуатації тривалий час намагались продовжувати. Разом з цим їх загальна чисельність на озброєнні СВ стрімко знижувалась і перед початком російської агресії 2014 р. досягла критично низьких значень (рис. 3.10.).

З початком відкритої збройної агресії російської федерації проти України у 2022 р. зразки радянського озброєння в цьому класі стрімко почали втрачати своє значення, адже боєприпаси для них використовуються активно і швидко закінчуються, натомість отримати нові надходження виявляється можливим лише від країн-агресорів, що є неприйнятним для нашої держави. Вітчизняні розробки – РСЗВ «Верба» та «Буревій», які покликанні замінити РСЗВ радянських часів, були прийняті на озброєння, проте виготовлені у недостатніх для повномасштабної війни кількостях. Натепер визначального характеру у цьому класі військової техніки набувають поставки від країн-членів НАТО таких сучасних систем як: HIMARS M142 та M270 MLRS. Що стосується тактичних

ракетних комплексів, то тут основним довгий час лишався радянський комплекс «Точка-У», однак після 2019 р. гідною заміною йому став тактичний ракетний комплекс вітчизняного виробництва «Вільха», боєприпаси до якого активно закуплялись ще перед початком війни і наразі активно застосовуються. САУ українського виробництва не набули широкого розповсюдження. Самохідні міномети Барс-8ММК після 2019 р. ще знаходяться на стадії випробувань, самохідна колісна гаубиця 2С22 «Богдана» була виготовлена лише в одному екземплярі, і зараз цей дослідний зразок бере участь у бойових діях. Союзники передають нам такі зразки озброєння цього класу в якості військової допомоги: «Дана» М2, М109, Krab, PzH 2000, Zuzana 2, CAESAR та інші. Напрочуд важливим для Сухопутних військ є отримання й причіпних гармат та гаубиць 155 калібру від країн НАТО, таких як M777.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу останніх досліджень та публікацій свідчать, що у вітчизняному науковому дискурсі активно здійснюється інформаційне забезпечення та супровід розробок озброєнь та військової техніки в інтересах оборонно-промислового комплексу. Пропонуються рішення задля підтримки належного технічного стану зразків ОВТ під час експлуатації, подовження ресурсу основних одиниць ОВТ СВ. Українські науковці приділяють значну увагу розробці методів та критеріїв якісного та кількісного оцінювання технічного стану ОВТ. Пріоритетними питаннями також є підготовка кадрів особового складу СВ, пов'язані з цим проблеми оснащення сучасними навчально-тренувальними засобами. Прослідковуються тенденції до частішої ревізії підходів щодо розвитку форм і способів застосування підрозділів СВ, що зумовлені об'єктивними динамічними змінами безпекового середовища в нашому регіоні. Разом з цим встановлено, що серед наукової літератури напрочуд мало досліджень що могли б сформувати системне уявлення щодо розвитку Сухопутних військ. В публікаціях з означеної проблематики не спостерігається намагання розглянути трансформаційні та модернізаційні процеси в СВ комплексно. Саме тому ми можемо стверджувати, що результати отримані за підсумками нашої роботи, доволі актуальні для наукового дискурсу сьогодення.

Характерною рисою структурно-управлінської модернізації Сухопутних військ довгий час залишалась невизначеність загального вектору їх розвитку та не системність трансформаційних процесів, що були зумовлені занадто частою як для стратегічного рівня довгострокового планування зміною візії перспективної моделі управлінської структури СВ. Такі процеси були закономірним наслідком кардинальних відмінностей у баченні владними політичними елітами, що змінювали одна одну на політичному олімпі, майбутнього українського війська та його ролі в життєдіяльності держави, вони стають

наочною ілюстрацією високого рівня залежності військового керівництва від політичної адміністрації під час прийняття управлінських рішень.

Нині, досягнення рівня сумісності військ який відповідав би стандартам та кращим практикам Північно-атлантичного альянсу – першочерговий пріоритет для Сухопутних військ. Перехід органів військового управління на стандарти Альянсу передбачає масштабні за обсягом зміни, зокрема повний перехід органів військового управління СВ на J (G)-структуру, а також перехід на S-структуру для механізованих і танкових бригад СВ. Нині тривають організаційні заходи щодо модернізації структурно-управлінського апарату СВ, які передбачають його реформування за принципами побудови прийнятими в арміях країн-членів НАТО. Найбільш нагальними серед таких заходів ми вважаємо впровадження стандартизації за критеріями НАТО, яка має стосуватись, зокрема, таких елементів як підготовка військ, їх застосування, організація роботи оперативних штабів.

За підсумками проведеного нами дослідження, можемо зазначити, що наразі управлінська структура та алгоритми робочих процесів керівництва СВ ЗСУ вже значно відрізняються від тих, які існували в радянській системі управління, і донедавна – в українському війську. Всі ці зміни мають на меті полегшити взаємодію військ при виконанні спільних бойових завдань. В контексті таких процесів модернізації, вважаємо за доречне рекомендувати Командуванню СВ якнайшвидше запровадити порядок планування заснований на принципах стратегічного управління. Це дозволить проводити реформи управлінської структури Сухопутних військ з урахуванням наявного ресурсного потенціалу держави та у відповідності до стандартів НАТО.

Дослідження технічної модернізації Сухопутних військ також підтверджує тезу про несталість загального вектору розвитку СВ в історичній ретроспективі. На початку 2000-х пріоритетним напрямком технічної модернізації СВ ЗСУ була розробка перспективних проектів та випробування нових зразків ОВТ. Про це свідчить рівень фінансування цього напрямку, що був найвищим з-поміж інших. Однак цей факт дисонує з тим, що чисельність нових зразків ОВТ, що були

прийняті на озброєння за часи незалежності, є доволі незначною. В подальшому акцент у фінансуванні суттєво змістився на користь модернізації та подовження ресурсу наявних зразків ОВТ. Закупівля ж ОВТ для СВ тривалий час лишалась найменш профінансованим напрямком технічної модернізації. Однак ця ситуація кардинально змінилась після 2014 р., коли наша держава постала перед реальною воєнною загрозою для її існування. Фінансування програм розробок і випробування ОВТ вітчизняного виробництва було суттєво скорочено, натомість були інтенсифіковані процеси закупівлі ОВТ для СВ. Подальша модернізація радянських зразків ОВТ втратила свій сенс через неможливість закупівлі комплектуючих та, подекуди, снарядів для неї, адже всі вони виробляються в країнах колишнього радянського союзу, більшість з яких або прямо підтримує збройну агресію росії проти України, або займає позицію мовчазного невтручання, яка також не спонукає до продовження партнерської співпраці з такими державами. Наразі технічна модернізація СВ орієнтована на закупівлі зразків ОВТ у країн-членів НАТО та перехід на стандарти НАТО задля досягнення повної взаємосумісності військ та техніки.

Щодо подальшої технічної модернізації Сухопутних військ, рекомендуємо активніше залучати представників Командування СВ до участі у формуванні технічних вимог до ОВТ і передбачити для них можливості впливати на формування Державного оборонного замовлення. Такий підхід дозволить долучити та врахувати досвід СВ, який був отриманий ними в під час військових операцій та бойових дій. Це, в свою чергу, уможливить застосування новітніх форм та способів ведення бойових дій підрозділами СВ та позитивно вплине на дослідницько-конструкторські роботи щодо розробки або модернізації зразків ОВТ для СВ. Разом з цим, пропонуємо залучати представників СВ і до участі у порівняльних випробуваннях, а також до прийняття рішень щодо можливості прийняття зразків ОВТ на озброєння за підсумками таких випробувань.

Підводячи підсумки, хочемо підкреслити, що в питаннях забезпечення Сухопутних військ сучасними зразками ОВТ, а також засобами екіпірування держава повинна надавати перевагу вітчизняним підприємствам ОПК, і в першу

чергу тим, що мають високий рівень виробничих можливостей. Однак по окремих напрямках переозброєння СВ обійтись без звернення до кращих іноземних зразків ОВТ, що виробляються в країнах наших зарубіжних партнерів, на сучасному етапі технічної модернізації Сухопутних військ не видається можливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баталюк В. Вдосконалення інструментарію обґрунтування раціональної структури органів військового управління на прикладі Командування Сухопутних військ Збройних Сил України. *Зб. наук. пр. Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського*. 2018. № 1 (56). С. 55–62.
2. Біла книга 2005: оборонна політика України. Київ : Заповіт, 2006. 136 с.
3. Біла книга 2006: оборонна політика України. . *Військо України*. 2007. № 4 (82). 96 с.
4. Біла книга 2007: оборонна політика України. *Військо України*. 2008. № 2 (92). 120 с.
5. Біла книга 2008: оборонна політика України. *Військо України*. 2009. № 2 (104). 100 с.
6. Біла книга 2009–Збройні Сили України. *Військо України*. 2010. № 2 (116). 96 с.
7. Біла книга 2010–Збройні Сили України. *Військо України*. 2011. № 2 (128). 84 с.
8. Біла книга 2011–Збройні Сили України. *Військо України*. 2012. Спеціальний випуск. 88 с.
9. Біла книга 2012–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2013. 76 с.
10. Біла книга 2013–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2014. 76 с.
11. Біла книга 2014–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2015. 85 с.
12. Біла книга 2015–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2016. 105 с.
13. Біла книга 2016–Збройні Сили України. Київ : Преса України»; Міністерство оборони України, 2017. 113 с.
14. Біла книга 2017–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2018. 152 с.

15. Біла книга 2018–Збройні Сили України. Київ : Міністерство оборони України, 2019. 172 с.
16. Біла книга 2019-2020. Збройні Сили України, Держспецтранс-служба. Вінниця : ПрАТ «Вінницька обласна друкарня»; Міністерство оборони України, 2021. 196 с.
17. Біла книга 2021. Оборонна політика України. Київ : Міністерство оборони України, 2022. 124 с.
18. Борохвостов В., Рябець О. Доцільність застосування системної методології передбачення під час вирішення питань забезпечення Збройних Сил України озброєнням та військовою технікою. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 45–47.
19. Булка В. Основні завдання створення в Україні системи управління життєвим циклом озброєння та військової техніки. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 48–49.
20. Бура Е. НАТО як глобальний інструмент підтримки миру. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 51–53.
21. Воробйов Г. Створення та розвиток Сухопутних військ Збройних Сил України (1991– 2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22 ; Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняховського. Київ, 2014. 18 с.
22. Гончарук А., Оленєв В., Шлапак В., Дідик В., Кондратенко О. Тенденції розвитку стрілецької зброї в провідних країнах світу. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 150–152.
23. Дацко О. Доцільність використання сучасних технологій при модернізації зразків ОВТ в рамках військово-технічного співробітництва з іноземними

державами. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 57–58.

24. День Сухопутних військ. Історія найчисленнішого виду Збройних сил України та головні факти про нього. *Новинний сайт NV.UA* : вебсайт. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/den-suhoputnih-viysk-12-grudnya-istoriya-stvorenniya-ta-golovni-fakti-novini-ukrajini-50128251.html> (дата звернення 03.05.2022).

25. Державна програма розвитку ЗСУ на 2006–2011 роки (Основні положення). – Київ : МО України, 2015. – 40 с.

26. Думанський Ю., Середенко М. та Яковлев М. Змістовний та структурний підходи щодо удосконалення системи бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України. *Військово-технічний збірник*. 2012. № 6. С. 214–221.

27. Згурець С. Ексклюзивне інтерв'ю командувача Сухопутних Військ Збройних Сил України генерал-лейтенанта Олександра Сирського для Defense Express до Дня Сухопутних Військ України. *Defence Express* : вебсайт. URL: https://defenceua.com/people_and_company/oleksandr_sirskij_armija_povinna_buti_zavzhdi_gotova_do_peremogi-253.html (дата звернення 05.06.2022)

28. Зубков А. Науково-методологічні основи формування ТТВ до зразків ОБТ. Українська специфіка. *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ* : зб. тез допов. III Всеукраїнської Науково-технічної конференції. 13-14 квітня 2010 р. Львів : Академія Сухопутних військ, 2010. С. 64–65.

29. Корольов В. Перспективи та проблеми застосування навігаційних технологій у Сухопутних військах. *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ* : зб. тез допов. III Всеукраїнської Науково-технічної конференції. 13–14 квітня 2010 р. Львів : Академія Сухопутних військ, 2010. С. 9–16.

30. Купрінєнко О., Мочєрад В., Загребєльний С., Слюсарєнко О. Визначєння потреби сухопутних вїйськ у назємних роботизованих комплексах. *Вїйськово-технїчний збїрник*. 2022. № 26. С 33–41.
31. Кучєренко Ю., Гузько О. Основнї шляхи розвитку систем управлїння вїйськами та збрєєю на сучасному етапї. *Систєми озбрєння і вїйськова технїка*. 2008. № 4. С. 73–76.
32. Нарис історїї Сухопутних вїйськ Збрєйних Сил України (1991 – 2021): монографїя / П. Ткачук та їн. Львїв : НАСВ, 2022. 269 с.
33. Нїкїтенко А., Пащєнко О. Мєтод визначєння базового (опорного) бойового складу оперативного угруповання вїйськ. *Проблемнї питання розвитку озбрєння та вїйськової технїки*. Тєзи доповїдей на VII науково-технїчній конференцїї. 09–10 жовтня 2019 р. Кїїв: Видавництво ДНУ УкрїНТЕІ, 2019. С. 205–206.
34. Машталїр В. Вїйськово-їсторичне музейництво в Україні: передумови, становлєння та розвиток (кїнець XIX – початок XXI столїть) : авторєф. дис. ... д. їст. наук : 26.00.05. Українське товариство охорони пам’яток їсторїї та культури; Центр пам’яткознавства Нац. акад. наук України. Кїїв, 2019. 40 с.
35. Однєролов І., Чєпков І., Борєхвостов І. Погляди на загальну структуру науково-мєтодичного апарату формування програм розвитку ОВТ на сучасному етапї. *Наука і оборона*. 2013. № 4. С. 46–50
36. Павловський І. Напрями реалїзацїї вїйськово-технїчної полїтики України на сучасному етапї та у найближчому майбутньому. *Проблемнї питання розвитку озбрєння та вїйськової технїки*. Тєзи доповїдей на VII науково-технїчній конференцїї. 09–10 жовтня 2019 р. Кїїв: Видавництво ДНУ УкрїНТЕІ, 2019. С. 30–32.
37. Попко С.М. Застосування українського миротворчого контингенту в операцїї з підтримання миру в Рєспублїцї Ірак у 2003–2005 рр. : авторєф. дис. ... канд. їст. наук : 20.02.22. Нац. ун-т оборони України. Кїїв, 2010. 20 с.

38. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України : Указ Президента України; Концепція, Розподіл від 14.03.2016 № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення 04.04.2022)
39. Про Державну програму розвитку Збройних Сил України на період до 2020 : Указ Президента України від 22.03.2017 № 73/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/73/2017#Text> (дата звернення 05.04.2022)
40. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 01.04.2022)
41. Про нову редакцію Воєнної доктрини України : Указ Президента України; Доктрина від 24.09.2015 № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення 04.04.2022)
42. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 травня 2000 року : Указ Президента України від 28.07.2000 № 927/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927/2000#Text> (дата звернення 02.04.2022)
43. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2000 року : Указ Президента України від 15.11.2000 № 1237/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1237/2000#Text> (дата звернення 01.04.2022)
44. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2013 року : Указ Президента України від 02.09.2013 № 479/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2013#Text> (дата звернення 15.06.2022)
45. Про Стратегічний оборонний бюлетень України : Указ Президента України від 17.09.2021 № 473/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n17> (дата звернення 08.04.2022)
46. Русіло П., Будяну Р., Калінін О., Костюк В., Варванець Ю. Обґрунтування тактико-технічних характеристик для розроблення перспективних зразків і подальшої модернізації вітчизняних бронетранспортерів. *Військово-технічний збірник*. 2013. № 9. С. 66–72.

47. Середенко М., Єфімов Г. Проблеми збалансованості та перспективи розвитку системи озброєння Сухопутних військ Збройних Сил України. *Військово-технічний збірник*. 2014. №11. С. 46–51.
48. Слюсаренко А. Становлення і розвиток Сил спеціальних операцій Сухопутних військ збройних сил Німеччини. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. Вип. 18. С. 70–82
49. Сус С. Аналіз проблем що впливають на науково-технічне супроводження дослідно-конструкторських робіт з розроблення та модернізації ОВТ Сухопутних військ та можливі шляхи їх вирішення. *Проблемні питання розвитку озброєння та військової техніки*. Тези доповідей на VII науково-технічній конференції. 09–10 жовтня 2019 р. Київ: Видавництво ДНУ УкрІНТЕІ, 2019. С. 125–126.
50. Сухопутні війська Збройних сил України. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сухопутні_війська_Збройних_сил_України (дата звернення 03.05.2022)
51. Сухопутні війська. *Ukrainian Military Pages* : вебсайт. URL: <https://www.ukrmilitary.com/p/ukrainian-ground-forces.html> (дата звернення 01.05.2022)
52. Ткачук П., Литвин В., Лучук Є. Система підтримки прийняття рішень як складова автоматизованої системи управління Сухопутних військ Збройних Сил України. *Військово-технічний збірник*. 2013. № 9. С. 43–46.
53. Фролов С. Створення та розвиток частин спеціального призначення розвідки Чорноморського флоту (1953–1992 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 20.02.22. Нац. ун-т оборони України ім. І. Черняхівського. Київ, 2018. 18 с.
54. Чепков І. Пріоритетні напрями підтримання технічного стану і боєздатності зразків ОВТ Сухопутних військ. *Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ* : зб. тез допов. III Всеукраїнської Науково-технічної конференції. 13-14 квітня 2010 р. Львів : Академія Сухопутних військ, 2010. С. 5–8.

55. Як змінювалася чисельність Збройних сил України. *Слово і Діло* : вебсайт.
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/14/infografika/bezpeka/yak-zminyuvalasya-chyselnist-zbrojnyx-syl-ukrayiny> (дата звернення 03.05.2022)

ДОДАТКИ

*Додаток А. Структура Сухопутних військ ЗСУ
(станом на 1 січня 2022 року)*

Командування Сухопутних військ
А0105, м. Київ

Командування підготовки Сухопутних військ
А0000

Командування логістики Сухопутних військ
А0000

Оперативне командування «Захід»
А0796, м. Рівне

Оперативне командування «Північ»
А4583, м. Чернігів

Оперативне командування «Південь»
А2393, м. Одеса

Оперативне командування «Схід»
А1314, м. Дніпро

Корпус резерву
А0000

Навчальні заклади та частини

Національна академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного.

м. Львів

Військова академія

м. Одеса

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

м. Харків

169 навчальний центр імені князя Ярослава Мудрого
А0665, смт Десна Чернігівської області

197 центр підготовки сержантського складу
А4224, смт Десна Чернігівської області

205 навчальний центр тактичної медицини Збройних Сил України
А2718, смт Десна Чернігівської області

Міжвидовий центр підготовки підрозділів ракетних військ і артилерії

А2399, смт Дівички Київської області

Центр підготовки підрозділів протиповітряної оборони
Сухопутних військ

А4125, с. Мала Любаша Рівненської області

Військові частини Сухопутних військ за родами військ

Танкові війська

1 окрема танкова Сіверська бригада
А1815 (в/ч 64517), смт Гончарівське Чернігівської області

17 окрема танкова Криворізька бригада імені Костянтина Пестушка
А3283, м. Кривий Ріг

12 окремий танковий батальйон
А0932, смт Гончарівське Чернігівської області

Механізовані війська

10 окрема гірсько-штурмова бригада
А4267, м. Коломия Івано-Франківської області

128 окрема гірсько-штурмова Закарпатська бригада
А1556, м. Мукачево Закарпатської області

14 окрема механізована бригада імені князя Романа Великого
А1008, м. Володимир-Волинський Волинської області

24 окрема механізована бригада імені короля Данила
А0998, м. Яворів Львівської області

28 окрема механізована бригада імені Лицарів Зимового Походу
А0666, смт Чорноморське Одеської області

30 окрема механізована бригада імені князя Костянтина
Острозького
А0409, м. Новоград-Волинський Житомирської області

53 окрема механізована бригада імені князя Володимира
Мономаха
А0536, м. Сєвєродонецьк Луганської області

54 окрема механізована бригада імені гетьмана Івана Мазепи
А0693, м. Бахмут (Артемівськ) Донецької області

56 окрема мотопіхотна Маріупольська бригада
А0989, м. Маріуполь Донецької області

57 окрема мотопіхотна бригада імені кошового отамана Костя
Гордієнка
А1736, м. Нова Каховка Херсонської області

58 окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського
А1376, м. Конотоп Сумської області

59 окрема мотопіхотна бригада імені Якова Гандзюка
А1619, м. Гайсин Вінницької області

72 окрема механізована бригада імені Чорних Запорозжців
А2167 (в/ч 07224), м. Біла Церква Київської області

92 окрема механізована бригада імені кошового отамана Івана
Сірка
А0501, м. Чугуїв Харківської області

93 окрема механізована бригада «Холодний Яр»
А1302, смт Черкаське Новомосковського району
Дніпропетровської області

Ракетні війська та артилерія

15 реактивний артилерійський Київський полк
А1108, м. Дрогобич Львівської області

19 ракетна бригада «Свята Варвара» (9К79-1 «Точка-У»)
А4239, м. Хмельницький

26 артилерійська бригада імені генерал-хорунжого Романа
Дашкевича
А3091, м. Бердичів Житомирської області

27 реактивна артилерійська бригада імені кошового отамана
Петра Калнишевського

40 окрема артилерійська бригада імені Великого князя Вітовта
А2227, м. Первомайськ Миколаївської області

43 окрема артилерійська бригада імені гетьмана Тараса Трясила
А3085, с. Дівички Переяслав-Хмельницького району Київської
області

44 окрема артилерійська бригада імені гетьмана Данила Апостола
А3215, м. Тернопіль

55 окрема артилерійська бригада «Запорізька Січ»
А1978, м. Запоріжжя

107 реактивна артилерійська бригада
А1546, м. Кременчук Полтавської області

Війська протиповітряної оборони Сухопутних військ

38 зенітний ракетний полк імені генерал-хорунжого Юрія
Тютюнника
А3880, смт Чорноморське Одеської області

39 зенітний ракетний полк
А2892, м. Володимир-Волинський Волинської області

1039 зенітний ракетний полк
А1964, смт Гвардійське Новомосковського району
Дніпропетровської області

1129 зенітний ракетний Білоцерківський полк
А1232, м. Біла Церква Київської області

3568 зенітна технічна ракетна база
А4009, м. Старокостянтинів Хмельницької області

Армійська авіація

8 командний пункт армійської авіації
А1710, м. Чернігів

11 окрема бригада армійської авіації «Херсон»
А1604, смт Чорнобаївка Білозірського району Херсонської
області

12 окрема бригада армійської авіації імені генерал-хорунжого
Віктора Павленка
А3913, с. Новий Калинів Самбірського району Львівської області

16 окрема бригада армійської авіації «Броди»
А2595, м. Броди Львівської області

18 окрема бригада армійської авіації імені Ігоря Сікорського
А3384, м. Полтава

57 авіаційна база (регламенту, ремонту, зберігання та утилізації)
А3595, м. Броди Львівської області

Спеціальні війська (забезпечення бойової діяльності)

Розвідувальні частини

54 окремий розвідувальний батальйон імені Михайла Тиші
А2076, м. Новоград-Волинський Житомирської області

74 окремий розвідувальний батальйон
А1035, смт Черкаське Новомосковського району
Дніпропетровської області

130 окремий розвідувальний батальйон
А1994, м. Дубно Рівненської області

131 окремий розвідувальний батальйон
А1445, с. Гущенці Вінницької області

Війська зв'язку

5 окремий полк зв'язку
А2995, м. Чернігів

7 окремий полк зв'язку
А3783, м. Одеса

55 окремий полк зв'язку
А1671, м. Рівне

121 окремий полк зв'язку
А1214, смт Черкаське Новомосковського району
Дніпропетровської області

Частини радіоелектронної боротьби

20 окремий батальйон радіоелектронної боротьби
А1262, м. Житомир

23 окрема рота радіоелектронної боротьби
А0000, ОК «Південь»

201 окрема рота радіоелектронної боротьби
А0532, м. Костопіль Рівненської області

436 окремий вузол радіоелектронної боротьби
А2196, м. Львів

502 окремий батальйон радіоелектронної боротьби
А1828, смт Черкаське Новомосковського району
Дніпропетровської області

Інженерні війська

12 окремий полк оперативного забезпечення
А3814, м.Новоград-Волинський Житомирської області

16 окремий полк оперативного забезпечення
А2558, с. Семенівка Мелітопольського району Запорізької області

91 окремий Охтирський полк оперативного забезпечення
А0563, м. Охтирка Сумської област

703 окремий Вінницький полк оперативного забезпечення
А3817, м. Самбір Львівської області

Війська радіаційного, хімічного, біологічного захисту

102 розрахунково-аналітична станція
м. Дніпро

107 розрахунково-аналітична станція
м. Чернігів

108 розрахунково-аналітична станція
м. Одеса

111 розрахунково-аналітична станція
м. Рівне

Автомобільні і дорожні війська

224 окремий автомобільний батальйон
А2375, м. Шепетівка Хмельницької області

225 окремий автомобільний батальйон
А3269, м. Балта Одеської області

226 окремий автомобільний батальйон
А2927, м. Бердичів Житомирської області

227 окремий автомобільний батальйон
А1823, м. Кривий Ріг Дніпропетровської області

Частини логістики

46 об'єднаний центр забезпечення
А2756, м. Одеса

124 об'єднаний центр забезпечення
А2678, м. Львів

218 об'єднаний центр забезпечення
А1361, м. Харків

229 об'єднаний центр забезпечення
А2788, м. Київ

31 окремий ремонтно-відновлювальний полк
А1536, м. Подільськ Одеської області

50 окремий ремонтно-відновлювальний полк
А1586, смт Гуйва Житомирської області

146 окремий ремонтно-відновлювальний полк
А2562, м. Золочів Львівської області

532 окремий ремонтно-відновлювальний полк
А3336, смт Черкаське Новомосковського району
Дніпропетровської області

78 окремий батальйон матеріального забезпечення
А0943, м. Кривий Ріг Дніпропетровської області

181 окремий батальйон матеріального забезпечення
А2925, м. Новоград-Волинський Житомирської області

Джерело: Ukrainian Military Pages [51]